

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav bohemistiky

Bakalářská práce

Poezie V. B. Nebeského

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dalibor Tureček, DSc.

Autorka práce: Adéla Klewarová

Studijní obor: Bohemistika – Francouzský jazyk a literatura

Ročník: čtvrtý

2019

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 15. dubna 2019

.....

Adéla Klewarová

Mé poděkování patří panu prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, DSc., nejenom za vedení této práce a cenné rady, ale i za trpělivost a podporu. Dále děkuji své rodině za motivaci.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na poetickou tvorbu Václava Bolemíra Nebeského. Nejprve je stručně představen autor a jeho poetické texty, a dále rekonstruován dobový a literárně historický ohlas jeho autorské poezie. V další části je provedena analýza a interpretace příslušných beletristických textů. Jde přitom nejen o žánrosloví a klíčové motivické celky, ale také o poetiku (obraznost, rétoričnost) a versologii. Na tomto základě je navrženo začlenění Nebeského poezie do dobového kontextu literární diskurzivity (romantismus, klasicismus). Využity jsou dostupné příručky literárně historické, lexikografické a versologické i elektronické zdroje (caslin, retrobi).

Klíčová slova

Václav Bolemír Nebeský; poezie.

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the poetic work of Václav Bolemír Nebeský. The thesis briefly introduces the author and his texts and analyses the reception of his original poetry, both during his life time and from the perspective of literary history. Further part of the thesis includes the analysis and interpretation of relevant texts of fiction. Not only the genre terminology and key groups of motifs are analysed, but also poetics (figurative language, rhetoric qualities) and versology. As a result, the thesis suggests placing Nebeský's poetry within the context of the period literary discourse (Romanticism, Classicism). The thesis is based on the use of reference books of literary history, lexicography and versology, as well as online resources (caslin, retrobi).

Key words

Václav Bolemír Nebeský; poetry.

Obsah

Úvod.....	8
1. Václav Bolemír Nebeský.....	10
1.1 Život a dílo	10
1.2 Literárně-historický kontext.....	14
2. Poezie	18
2.1 Povaha textů	18
2.1.1 Básně.....	18
2.1.2 <i>Protichůdci</i>	20
2.1.3 Rukopisné zlomky	22
2.2 Recepce Nebeského poezie, kontext vydání	23
2.2.1 Básně.....	23
2.2.2 <i>Protichůdci</i>	27
2.2.3 Rukopisné zlomky	30
3. Interpretace a analýza vybraných textů	31
3.1 Problém interpretace	31
3.2 Metoda.....	32
3.3 <i>Na přírodu</i>	35
3.3.1 Struktura a forma	35
3.3.2 Analýza motivicko-tematická	37
3.3.3 Lyrický subjekt a časoprostor	38
3.3.4 Jazykové prostředky	38
3.4 <i>Širým krajem luna dřímá</i>	39
3.4.1 Struktura a forma	39
3.4.2 Analýza motivicko-tematická	41
3.4.3 Lyrický subjekt a časoprostor	41

3.4.4	Jazykové prostředky	41
3.4.5	Podobnost s K. H. Máchou	42
3.5	<i>Odsouzenec</i>	44
3.5.1	Struktura a forma	44
3.5.2	Analýza motivicko-tematická	45
3.5.3	Postavy, časoprostor	46
3.5.4	Jazyková stránka básně	47
3.5.5	Zdroj inspirace	47
3.6	<i>Poutník</i>	48
3.6.1	Struktura a forma	48
3.6.2	Analýza motivicko-tematická	50
3.6.3	Lyrický subjekt a časoprostor	50
3.6.4	Jazykové prostředky	50
3.6.5	Srovnání <i>Poutníka</i> se Sabinovým <i>Cizincem</i>	51
3.7	<i>Sen</i>	52
3.7.1	Struktura a forma	52
3.7.2	Analýza motivicko-tematická	53
3.7.3	Lyrický subjekt a časoprostor	54
3.7.4	Jazykové prostředky	54
3.7.5	V. B. Nebeský a B. Němcová	55
4.	V. B. Nebeský v kontextu literárních diskurzivit devatenáctého století	57
	Závěr	61
	Seznam použitých zdrojů	63
	Přílohy	69

Úvod

Předkládaná práce si klade za cíl přiblížit čtenáři osobnost Václava Bolemíra Nebeského (1818–1882), a především jeho poetickou tvorbu.

Je pro mě s podivem, že jsem se o této osobnosti dozvěděla až v prvním ročníku studia na vysoké škole, při hodinách literatury na gymnáziu nikoliv. Čím je to však způsobeno? Vždyť V. B. Nebeský se během svého života soustředil na mnohé: pohyboval se nejenom na poli literárním, nýbrž i na politickém, studoval fyziku, medicínu a filosofii, byl vychovatelem, znalcem literatury naší i cizí (řecké, španělské, německé), dále významným redaktorem, literárním historikem i kritikem. Jeho zájmy a činnosti byly rozmanité a v rámci devatenáctého století si vybudoval postavení; neměl by tedy jeho odkaz být mezi mou generací stále živ? Myslím si, že by jeho jméno mělo být jedno z těch, které se (mluví-li se o literatuře devatenáctého století) vybaví i lidem, kteří se literaturou do hloubky nezajímají (stejně tak, jako se těmito lidem vybaví například jméno K. H. Máchy). Středobodem mého výzkumu se z palety Nebeského zájmů stala jeho autorská poezie, kteréžto se věnoval především v průběhu čtyřicátých let 19. století, tedy jako mladý muž.

Práce je rozdělena na čtyři větší oddíly. V první části je představena osobnost V. B. Nebeského, a to po stránce osobní i profesní. Bylo také potřeba ve stručnosti nastínit dobu, ve které Nebeský žil: tedy nastínit významné historické i literární události. Následuje kapitola zaměřená na jeho autorskou poezii, ve které se pozornost upíná k povaze a kontextu vzniku těchto textů: jaká poezie byla vlastně Nebeským napsána, a za jakých okolností byla vydána. Zároveň bylo zmíněno, jak byla jeho poezie přijímána. Nejrozsáhlejší kapitolou je pak vlastní analýza a interpretace pěti vybraných básní. Každá báseň je prozkoumána z různých hledisek: zajímala nás její struktura a forma, dále její motivicko-tematická stránka, zaměřili jsme se i na časoprostor či lyrický subjekt a další postavy (vyskytovaly-li se v textu). Důležité pro nás byly také jazykové prostředky. Šlo nám přitom i o to, zda je možno najít v básni inspirační zdroje či podobnosti s básněmi od jiných autorů. Poetická tvorba V. B. Nebeského je na základě tohoto bližšího zkoumání začleněna mezi literární diskurzivity devatenáctého století, kterým je věnován čtvrtý oddíl práce. Na tyto jednotlivé literární směry je přitom nahlíženo jako na vzájemně se prolínající a ovlivňující.

Při vzniku této práce byly využity nejenom knihy lexikografické, literárně historické a versologické, ale i internetové zdroje. Z těchto zdrojů můžeme především jmenovat souborný katalog CASLIN, digitalizovanou retrospektivní bibliografii české literatury RETROBI, a také dobová periodika, která máme naštěstí v dnešní době digitalizovaná a volně přístupná.

1. Václav Bolemír Nebeský

Jak už bylo nastíněno, informace o V. B. Nebeském bohužel nenalezneme v učebnicích a čítankách určených například pro studenty středních škol. Do takového literárního kánonu se jeho dílo neprobojovalo, a to i přesto, že nabízí mnoho kvalit. Abychom se o Nebeském dozvěděli více, musíme si do rukou vzít jiný materiál, ve kterém náš autor nepatří mezi autory opomíjené. O tento materiál se tedy opírá i následující kapitola, která si klade za cíl přiblížit, alespoň v základních bodech, osobnost V. B. Nebeského.

1.1 Život a dílo

Akademické příručky a syntézy patří bezesporu mezi materiál, ze kterého se dají o Nebeském čerpat informace. V některých knihách je o životě a díle tohoto autora popsáno několik desítek stránek, zatímco v jiných jsou tyto informace zhuštěné na dva řádky. Mezi jejich velikou výhodou ale patří to, že jsou objektivní, a většinou tak nehrozí, že by informace byly zkreslené. To samé se nedá říct například o Hanušově obsáhlé monografii *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*¹, která nám sice perfektně představuje ucelený obraz Nebeského života i díla, nicméně je psána z Hanušova subjektivního, adorujícího úhlu pohledu. Mezi další důležité zdroje patří i některé doslovy k vydáním Nebeského básní, kterým v této práci ještě bude věnován prostor.

Asi nejvíce stran z použitých příruček Nebeskému věnuje kniha *Dějiny literatury české II*². Václav Bolemír Nebeský se narodil v srpnu roku 1818 v Novém Dvoře u Kokořína do smíšené česko-německé rodiny. Studoval na německé škole v České Lípě, na gymnáziu v Litoměřicích a později filosofii v Praze. Byl všestranný, jelikož se zajímal i o jiné obory, konkrétně medicínu, fyziku i chemii. Již při studiu na gymnáziu se začal věnovat literatuře německé, starořecké a prostřednictvím překladů také české. Dočítáme se zde také, že Nebeský „měl v povaze své studie brát vážně

---

¹ HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896.

² JAKUBEC, Jan. *Dějiny literatury české II. – od osvícenství po družinu Máje*. Praha: nákladem Jana Laichtera, 1934.

a důkladně. Tak poznával také básníky německé co možná v celkovém rozvoji, systematicky.“³

Už jen tyto informace stačí k tomu, aby bylo možno začít si Nebeského představovat jako člověka, který se zajímal o vše kolem a chtěl mít všeobecný přehled. To se mu později podařilo, zvláště v literatuře. V mládí přijal vlastenecké jméno *Bolemír*, které užíval po celý svůj život. Po studiích žil ve Vídni a pracoval jako vychovatel. Z tohoto období pochází i jeho první pokusy o fejeton, jak se můžeme dočíst například v *Lexikonu české literatury*⁴. Tyto *Listy z Vídně*, ve kterých se zajímal o kulturní a společenská témata, zasílal do *České Včely* či *Květů*. Nebyla mu lhostejná ani politika a tak se před nastolením bachovského absolutismu angažoval jakožto člen *Národního výboru*.

Mezi známou informací patří i to, že byl Nebeský uznávaným literárním historikem. Dlouhou dobu zajímal o starší českou literaturu. Domníval se, že je česká historie hrdinská a slavná a že to, co se nám dochovalo ze starých epických písní, je jen fragment něčeho mnohem většího, co chtěl zrekonstruovat. Šlo mu přitom i o metodu zkoumání, která mu připadala zastaralá; toužil po její inovaci. Požadoval, aby se sledovala souvislost mezi literárním dílem českým a kulturou a ideami literatur cizích. Slovesný útvar měl být zkoumán v širším světovém kontextu. Při sporu týkajícího se *Rukopisů*⁵ stál mezi těmi, kteří se přikláněli k jejich pravosti.

Nedílnou součástí Nebeského života byla i práce literárního kritika. Byl však významným dobovým kritikem? V této otázce panuje ve zdrojových materiálech jasná shoda. Dnes také existuje výbor jeho prací (kritických, ale také literárně historických) nazvaný *O literatuře*⁶. Je potřeba říct, že Nebeský začal své kritiky psát již v roce 1841, tedy jako mladý triadvacetiletý muž, v té době již velmi sečtělý a znalý. V knize *Panorama české literatury*⁷ se uvádí, že mezi předměty jeho zájmu patřila samozřejmě i česká próza, jeho zájem padl například i na Erbenovy *Prostonárodní české písně*.

---

³ Tamtéž, s. 827.

⁴ LANTOVÁ, Ludmila. *Václav Bolemír Nebeský*. In: FORST, V., J. OPELÍK a L. MERHAUT, eds. *Lexikon české literatury 3/1 M-O: Osobnosti, díla, instituce*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. str. 432. ISBN 80-200-0708-3.

⁵ O pravost *Rukopisů zelenohorského a královédvorského* se dlouho vedly spory, přičemž odsouzeny byly například Josefem Dobrovským.

⁶ NEBESKÝ, Václav Bolemír. *O literatuře*. Praha: Československý spisovatel, 1953. Edice Kritická knihovna.

⁷ MACHALA, L., J. GALÍK, E. GILK, et al. *Panorama české literatury*. Praha: Knižní klub, 2015. s. 113. ISBN 978-80-242-4818-9.

Z *Dějiny české literatury II.*⁸ pak víme, že to byla hlavně sociální próza z prostředí venkova, a dokonce i to, že Nebeský po autorech požadoval, aby látkou, na kterou se budou zaměřovat, byl právě český venkovský lid. Ten aby se spisovatelé pokoušeli zachytit se všemi jeho strastmi i radostmi. Tato slova musela mít toho času velký vliv na literáty, kteří se pohybovali v jeho okolí.

Jednou z osob, kterou Nebeský ovlivnil, byla Božena Němcová, spisovatelka později významná právě díky prózám z venkovského prostředí. S Němcovou měl Nebeský hluboký vztah. Měl vliv na její rané básně, přičemž úplně první básní byla vlastenecká *Ženám českým*. Zároveň u nich však existoval i vztah mimopracovní, intimnější, což se dozvídáme z knih *Česká literatura od počátků k dnešku*⁹ i z *Trvání v proměně*¹⁰. Tento jejich vztah byl neopomenutelný, a to ať už se mluvilo o životě Nebeského či o životě Němcové. Sto let po narození Němcové a téměř čtyřicet let po smrti Nebeského pak vyšla kniha věnovaná tomuto páru. Jejím autorem byl středoškolský profesor a vzdálený příbuzný B. Němcové, Zdeněk Záhoř¹¹.

V *Přehledných dějinách literatury české*¹² je dobře popsán vztah V. B. Nebeského k *Časopisu českého musea*¹³, dále jen *ČČM*. Toto periodikum přinášelo zprávy a komentáře z politiky (informovalo například o průběhu *Slovanského sjezdu*), soustřeďovalo prvky národnostní i naučné, studie literární i překladatelskou činnost. Objevovaly se tu i ukázky staročeské literatury spolu s komentáři a studii Nebeského. V letech 1845–1866 zde Nebeský publikoval všechny své literárně srovnávací studie světových literatur. Redaktorem *ČČM* se Nebeský stal v roce 1850. Byl jím až do roku 1861, kdy se dobrovolně této práci vzdal. Ve zmíněné knize se také píše, že Nebeský byl členem *Archeologického sboru musejního*, který se od roku 1843 staral o archeologické a umělecko-historické sbírky. Zájem pro historii se u něho tedy manifestoval ve více oblastech.

Nelze upozadit ani jeho překladatelskou činnost. Nebeský se zasloužil o velké množství překladů, které jsou dnes stále k dispozici a ze kterých jsou významné hlavně

---

⁸ MUKAŘOVSKÝ, J., K. DVOŘÁK, R. HAVEL, M. ŘEPKOVÁ, V. ŠTĚPÁNEK, F. VODIČKA. *Dějiny české literatury II. – Literatura národního obrození*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

⁹ LEHÁR, J., A. STICH, J. JANÁČKOVÁ, J. HOLÝ. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. s. 243. ISBN 80-7106-308-8.

¹⁰ HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně*. Praha: ARSCI, 2010. s. 150. ISBN 978-80-7420-011-3.

¹¹ ZÁHOŘ, Zdeněk. *Božena Němcová a Václav Boleml Nebeský: na památku stoletého výročí narozenin Boženy Němcové*. Praha: Vydavatelské sdružení Odkaz, 1920.

¹² NOVÁK, Arne a Jan Václav NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české*. Brno: Atlantis, 1995.

¹³ *Časopis českého musea* (tehdy také *Časopis musea království Českého* nebo *Musejník*, dnes *Časopis Národního muzea*)

překlady z řečtiny a španělštiny. Ze španělské literatury to byla národní poezie, jež Nebeského zajímala. V roce 1864 vydal spolu s J. R. Čejkou *Kytici ze španělských romancí*. Za zmínku určitě stojí, že tyto překlady, rozšířené později o překlady J. Vrchlického, byly téměř sto let od jejich prvního uveřejnění znovu vydány¹⁴.

O literaturu řeckou se zajímal už od mládí. Většinou stála v centru jeho pozornosti klasická dramata. Z četných knižních vydání jmenujme alespoň překlady děl Aristofana¹⁵ či Aischyla¹⁶. V návaznosti na vydání překladu Aristofanových *Žab* byl otištěn článek *Václav Nebeský, výtečný náš překladatel*¹⁷. Je zajímavé, jaký postoj měl Nebeský ke svým překladům. Nebyl totiž od začátku až do konce stejný, nýbrž si prošel určitým vývojem. Jako mladý Nebeský uveřejňoval tyto své práce jen velmi zřídka, v dospělosti už to však viděl jinak. Rozšíření svých překladů bral jako něco, co může ostatní vzdělat.

Jak už bylo napsané, Václav Bolemír Nebeský byl člověkem velice činorodým a podle dobových periodik i váženým, a to nejenom pro své vrstevníky. Sami posluchači pražské univerzity ho dokonce navrhovali na místo univerzitního profesora literatury a českého jazyka. Byl členem *Královské české společnosti nauk*, na jejichž schůzích několikrát přednášel, například o slovanských místních jménech¹⁸. Zasedal také velice často v rozličných porotách a komisích, ať už šlo o soutěž jednoaktové veselohry historické a národní, vypsání ceny za nejlepší román z českých dějin, udělení cen básním opěvujícím národní snášenlivost, či přidělení *Fingerhutovy ceny*¹⁹ za nejlepší drama. Byl členem *Umělecké besedy*, tedy dalšího velice významného uměleckého spolku, později byl zvolen redaktorem připravovaného almanachu *Umělecké besedy* a také významné antologie²⁰. Na schůzích tohoto spolku zněly jeho

---

¹⁴ Zde se mluví o knize ČERNÝ, Václav, ed. *Kytice ze španělských romancí*. Přeložili NEBESKÝ V. B., J. ČEJKA a J. VRCHLICKÝ. Praha: SNKLHU, 1957.

¹⁵ ARISTOPHANES. *Žáby*. Přeložil Václav Bolemír Nebeský. Praha: Muzeum království českého, 1870.

¹⁶ Existují například následující vydání:

AISCHYLOS. *Prometheus*. 2.vyd. Přeložil Václav Bolemír Nebeský. Praha: Nákladem knihkupectví I. L. Kobra, 1885. Ústřední knihovna, seš. 173–174.

AISCHYLOS. *Eumenidy*. 2. vyd. Přeložil Václav Bolemír Nebeský. Praha: Nákladem I. L. Kobra, 1883. Ústřední knihovna, seš. 101–102.

¹⁷ *Květy*. 4. 8. 1870, 5 (31). s. 246–247. ISSN n0205. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:58c83d1b-9376-11e5-90c1-90b11c419e63>

¹⁸ „Na první schůzi filosofické sekce *Královské české společnosti nauk*, která se bude konat dne 1. října 1860, bude Nebeský přednášet českým jazykem o slovanských místních jménech.“ (Zpráva z *Pražských novin*, 1860, č. 320.)

¹⁹ Cena pojmenována dle Vojty Náprstka, původním jménem Adalberta Fingerhuta.

²⁰ Na schůzi v roce 1864 byl zvolen členem komise, která měla za úkol „uspořádat antologii všech krásných literatur vzdělaných národů“ (*Hlas* 3, 4. 12. 1864. s. 332). Na téže schůzi se zároveň rozhodlo o uspořádání slavnosti k 50. jubileu nalezení *Rukopisu Královédvorského*.

přednášky také velice často, za čtení básně *Goar* od V. Hála získal ocenění²¹. Dále se, jakožto sekretář *Matice české*, musel zajímat i o ceny publikací, skladní zásoby, a také o to, zdali je dostatek peněz na vydávání knih. Byl redaktorem edice *Národní bibliotéky*, která vydávala práce významných českých a slovanských literátů. Václav Bolemír Nebeský napsal během svého života také několik článků do *Riegerova naučného slovníku*.

„*Sekretář Musea Království českého Václav Nebeský dán pro trvalou chorobu na odpočinek.*“²²

Tak zněla zpráva, která předznamenávala jeho odchod. V. B. Nebeský zemřel 17. 8. 1882 ve věku 64 let. Během svého života byl dvakrát ženatý a stal se otcem tří synů. Pavla, budoucího režiséra, herce a publicisty, a dále Jaroslava a Václava. Nekrology se objevily ve významných periodikách, jako byl *Světozor*, *České noviny*, *Divadelních listy*, *Květy* či *Lumír*. Jeho památku uctil i *Spolek českých akademiků židů*²³.

1.2 Literárně-historický kontext

V minulé podkapitole byla krátce představena osobnost V. B. Nebeského. Nyní se bude pozornost upínat k významným historickým a literárním událostem devatenáctého století, na pozadí kterých se proměňovala česká společnost, a které ovlivnily Nebeského tvorbu. Literárním směřům jako takovým však bude blíže věnována čtvrtá kapitola této práce.

Devatenácté století s sebou pro Evropu přinášelo nespočet významných změn. Vyvíjelo se hospodářství, těžba a průmysl, rozvíjely se vědecké poznatky a obyvatelstvo se rychle rozrůstalo. Zároveň se odehrálo mnoho konfliktů a válek (*Napoleonské války*, *Řecká osvobozenká válka*, *Krymská válka*...). Z Francie také pronikaly do Evropy revoluční myšlenky, jako například omezení panovníkovy moci, občanská rovnost či spravedlivější volební právo. Tyto myšlenky okolní národy přitahovaly a přiměly je k vzepření se tehdejšími podmínkami. Situace samozřejmě postupně gradovala.

---

²¹ *Národ*. 25. 09. 1846, 1 (239). s. 2.

²² *Národní listy*. 26. 05. 1877, 17 (143). s. 3. ISSN 1214-1240. Dostupné z: http://kramerius.cbvk.cz:8080/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea&q=n%C3%A1rodn%C3%AD%20listy%20&fq=document_type:%22periodical%22

²³ *Spolek českých akademiků židů* byla organizace snažící se o vylepšení a sblížení česko-židovského vztahu. Tuto problematiku se snažil vyřešit také Nebeský.

Evropské národy (Bulharsko, Estonsko, Slovensko i Česko a další) se totiž snažily obrodit své národní kultury, a to nejenom v politice, ale také v jazyce a v literatuře. Toto období *národního obrození* trvalo v Čechách několik desítek let a za jeho ukončení se považuje revoluční rok 1848. Na přelomu 18. a 19. století bylo potřeba ubránit český jazyk před německým, který byl Josefem II. zaveden jako jazyk úřední a vyučovací, dále ustálit český jazyk, vytvořit české slovníky a učebnice. O to se zasloužila zejména česká inteligence (učitelé, umělci, kněží...), jmenovitě J. Dobrovský, bratři Thámové či V. M. Kramerius. Tyto snahy se vyplatily, český jazyk dal svou existenci stále více najevo a nastal čas jej pozvednout na jazyk literární, vlastenecký, estetický. V této pomyslné druhé fázi národního obrození se uzákoňuje spisovná čeština. Mezi neopomenutelné osobnosti patří například J. Jungmann, F. Palacký nebo F. L. Čelakovský. Obrozenci považovali svou dobu za temnou, kdežto minulost svého národa za hrdinskou a slavnou, a věřili, že je potřeba dokázat a utvrdit postavení národní literatury v nadnárodním kontextu.

„Čeští spisovatelé vnímali epochu napoleonských válek jako příznivé období pro formování národní kulturní identity v rámci Rakouské monarchie.“²⁴ Na scénu se dostávají *Rukopisy*. *Rukopis královédvorský*, který byl údajně objeven V. Hankou v roce 1817 v kostele sv. Jana Křtitele ve Dvoře Králové nad Labem, a také *Rukopis zelenohorský* (též zvaný *Libušin soud*), nalezený na Zelené Hoře u Nepomuku a zasláný anonymně o rok později *Vlasteneckému muzeu v Čechách*. Hned poté začal spor o pravost těchto rukopisů, a jak bylo zmíněno, V. B. Nebeský se k jejich pravosti přikláněl. Dnes se již s jistotou tvrdí, že rukopisy byly falzifikáty. Nebyly však jediným falzem v literatuře obrozenecké a preromantické doby, ze zahraničních můžeme jmenovat skotské *Ossianovy zpěvy* či ruské *Slovo o pluku Igorově*. Na síle začala nabývat ohlasová literatura (F. L. Čelakovský), a zájem o sběr lidové slovesnosti.

Období této vlastenecké agitace šlo ruku v ruce se sílícími myšlenkami romantismu, přičemž mnoho romantických děl vzniklo v české literatuře v třicátých a čtyřicátých letech. Důležitými osobami v průběhu českého obrození byli také „zapadlí vlastenci“, obyčejní učitelé či kněží, jejichž zásluhou se tyto myšlenky dostaly i mezi venkovský lid²⁵. Do evropských dějin se zapsal rok 1848, který je znám jako rok *revoluční*. Můžeme jmenovat *Únorovou revoluci* ve Francii, *Březnovou revoluci*

---

²⁴ TUREČEK, Dalibor. *České literární romantično: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-733-1. s. 164.

²⁵ V roce 1893 byl časopisecky vydán román *Zapadlí vlastenci*, napsaný K. V. Raisem, a věnovaný právě těmto lidem.

v Německu a především také revoluci v Rakouském císařství, kde se národy bouřily proti feudalismu a Metternichovskému absolutismu.

V březnu 1848 u nás vznikl *Svatováclavský výbor* (později *Národní výbor*), jehož posláním bylo budování slovanské vzájemnosti a národního uvědomění, v dubnu pak politická organizace *Jednota Lip slovanských*. Česká politika byla v té době rozdělena na liberální proud (F. Palacký, K. H. Borovský) a radikálně demokratický (J. V. Frič, K. Sabina). V červnu byl v Praze pořádán *Slovanský sjezd*, jehož základními ideami byly panslavismus a austroslavismus, a po kterém spontánně vypuklo v Praze povstání, *Svatodušní bouře*. V témže roce proběhly parlamentní volby, do rakouského Říšského sněmu, ve kterých byli zvoleni poslanci ústavodárného sněmu. Ti se poté sházeli na zámku v Kroměříži. Pro nás je důležité vědět, že zvoleným poslancem byl za volební obvod Benátky nad Jizerou V. B. Nebeský.

Politická situace samozřejmě ovlivnila pole literární. Ostře odsouzen byl rakouský absolutismus K. H. Borovským, jehož dílo (žurnalistické, literární) bylo plné satirických narážek. V návaznosti na revoluční rok 1848 bylo potřeba, aby literatura odrážela aktuální situaci, a tak se u nás v průběhu padesátých let začínají čím dál častěji manifestovat postupy realistické.

1. května roku 1858 byl pod vedením J. Nerudy a V. Háalka vydán *Almanach Máj*, který se, jak je z názvu patrné, hlásí k odkazu K. H. Máchy. Do tohoto literárního sborníku přispělo mnoho autorů svými básněmi či krátkými prózami. Tato skupina, „májovci“, pak kladla důraz nejenom na historii, ale vlivem politické situace i na aktuální dobu a literaturu i v cizích zemích. Jmenujme B. Němcovou, K. Světlou, K. J. Erbena.

U příležitosti položení základního kamene *Národního divadla* byl v roce 1868 vydán *Almanach Ruch*. Do tohoto sborníku, redigovaném J. V. Sládkem, přispělo mnoho autorů, mezi nimi S. Čech či E. Krásnohorská. Důležitá pro ně byla vazba se sousedním národem slovenským, dále upínali pozornost na historii, selství či venkov. „Částečně navazovali na program májovců. Jejich heslo „umění ze života a pro život“ ovšem částečně pozměnili, když prosazovali „umění z národního života pro život národní“.“²⁶

Na důležitosti nabývá i kulturní a společenský život. V sedmdesátých letech vzniká mnoho nových nakladatelství (*J. R. Vilímek, J. Otto*). S otevřením *Národního*

---

²⁶ MACHALA, Lubomír a Erik GILK. *Panorama české literatury: literární dějiny od počátku do roku 1989*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2070-7. s. 150.

divadla v roce 1883 souvisí také stoupající počet dramatických her. Toho už se však V. B. Nebeský nedožil, neboť zemřel v roce 1882.

Obecně se dá říci, že mluví-li se o české literatuře druhé poloviny 19. století, velice často jsou literáti kategorizováni do tří skupin: „májovci“, „ruhovci“ a „lumírovci“. Takové dělení nenalezneme pouze ve středoškolských učebnicích, ve kterých je určité zjednodušení v podstatě vítáno, ale i v publikacích obsáhlejších, například *Panorama české literatury*²⁷. Zcela jiný pohled na toto období nám přináší kupříkladu *Český a slovenský literární parnasismus*²⁸.

---

²⁷ MACHALA, Lubomír a Erik GILK. *Panorama české literatury: literární dějiny od počátku do roku 1989*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-2070-7.

²⁸ HAMAN, Aleš a Dalibor TUREČEK. *Český a slovenský literární parnasismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-255-9.

2. Poezie

Václav Bolemír Nebeský byl s poezií úzce spjatý po celý svůj život. I když později poezii netvořil a nepublikoval, zajímal se o ni stále. V době, kdy aktivně psal poezii, se z něj stával uznávaný literární kritik. Měl rozhled a věděl, jaká očekávání by měl básník a jeho poezie naplňovat. Jakubec ve svých *Dějínách*²⁹ uvádí, že Nebeský časem zjistil, že se svou vlastní poetickou tvorbou není úplně spokojený. Myslel si, že není schopen naplnit to, co od ostatních básníků sám požaduje. Začal se tedy věnovat jiným pracím. Více se ponořil do zkoumání starší české literatury, do překladů z cizích jazyků a do literární kritiky. Jeho verše jsou však hodnotné a schopné vypovídat o době, ve které vznikly, stejným způsobem, jako verše jeho současníků. Za povšimnutí stojí slova V. Hálka z roku 1868:

„(...) *Nebeský co spisovatel český jest vtělená solidnost a že kdykoliv chopil se pera, učinil to vždy s onou péčí a láskou, která dílo svoje nevydá z ruky, leč je-li přesvědčena, že dílo jest dobré. Cokoliv Nebeský napsal, má cenu, a vždy jeví se v tom ona výše vzdělanosti, ona dospělost vědecká i vybroušenost estetická, která před tak mnohými jest Nebeského vlastností vynikající.*“³⁰

2.1 Povaha textů

Mezi poetickou tvorbu V. B. Nebeského patří několik desítek básní, z nichž některé byly spojené do větších básnických celků (jako byly například *Ohlasy noční* nebo *Z písní*), rozsáhlá skladba *Protichůdci* a dva rukopisné zlomky.

2.1.1 Básně

Nebeský byl velice zdatným čtenářem a v době, kdy začínal psát své vlastní básně, už byly jeho literární znalosti na vysoké úrovni, mohl se tak inspirovat různými literáty. Je důležité zmínit vliv rakouského básníka N. Lenaua, anglického G. G. Byrona a z jeho českých současníků především K. H. Máchy. Dále již při studiích v Praze poznal Nebeský J. K. Tyla, B. Jablonského a také K. Sabinu. Uveďme si nyní alespoň některé příklady Nebeského básní s rozličnými tématy.

---

²⁹ JAKUBEC, Jan. *Dějiny literatury české II. – od osvícenství po družinu Máje*. Praha: J. Laichter, 1934. Strany 826–837.

³⁰ *Květy*. 22. 10. 1868, 3 (43). s. 342. ISSN n0205. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:231f358a-9376-11e5-90c1-90b11c419e63>

Není překvapením, že zde nalezneme mnoho básní opěvujících především krásu a moc přírody. Zde nám za příklad poslouží některé básně z cyklu *Z písni*, jmenovitě *Širým krajem luna dřímá* či *Noc se kolem rozložila*. Obě tyto básně mají, kromě adorace přírody, společnou ještě jednu vlastnost: noc. Noční krajinu Nebeský velice často vkomponovával do svých básní, dokonce dal i jednomu ze svých básnických cyklů název *V noci*. Často se u toho autora vyskytuje poezie s tématem smrti, což je leckde patrné již ze samotného titulu. Zde můžeme z velkého počtu takových textů upozornit na básně *Červíček v lípě*, *Umrů – šumote ty jemný* či *Bledý z města jde a šepce*. V jeho tvorbě nebyla výjimečná ani poezie milostného typu, často o nešťastné nenaplněné lásce: *Měli jsme se, ach – tak rádi!*, *Ona řekla* či mnoho básní z lyrického cyklu *Pomník*, například *Byl to klam a sladké snění*.

O V. B. Nebeském se v mnohých pramenech píše, že velice ctil a miloval svou matku. To bude zřejmě důvodem, proč se v některých jeho básních zdá být právě mateřská láska tím jediným východiskem v životě, tím jediným, co nás nikdy nezklame, tím nejdůležitějším. Zde si dovolíme citovat pár veršů z básně *Když mou duši, jako Jidáš*:

Celý svět – bol, rozkoš jeho,

Naděje a svaté síly

Jsou můj přítel, zaň bych vylil

Žití purpur z každé žíly.

Lásku mám však jenom jednu –

A ta jest má říše blahá!

A v té říši nebevelké

*Mám jen tebe, matko drahá!*³¹

Ve svém tvůrčím období napsal Nebeský i nemnoho básní politických, vlasteneckých, zřejmě pod vlivem J. Kollára. Jmenujme například *Mroucího bojovníka*,

---

³¹ NERUDA, Jan, ed. *Básně Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: E. Valečka, 1886. s. 14.

který pochází z roku 1842, tedy zhruba z poloviny tvůrčího období autorova. Oslavují se zde velké vlastenecké činy již minulé a zároveň se sní o lepší a krásné budoucnosti národa.

*Z mrtvých vstání! – Hučí řeky, bory,
Prapor hrá, hřmí branné písně zvuky,
Hromem otevře se brána hory,
Z ní se řítí bouřkou boží pluky.*

*Přes můj tichý, tmavý hrob, slyš! táhnou –
I já mám zde štít a meč svůj starý
I mé oudy v boje boží prahnou –
Praskni hrobe! – i já jsem rek jarý!³²*

2.1.2 *Protichůdci*

Nejčastěji zmiňovaným poetickým dílem tohoto autora jsou dnes zřejmě *Protichůdci*. Napsáni byli během autorova pobytu ve Vídni v návaznosti na Máchův *Máj*. Tato dvě díla jsou spolu často srovnávána jakožto stěžejní díla českého romantismu³³.

Určení žánru *Protichůdců* není tak snadné, jak by se mohlo zdát. Někteří považují tento text za rozsáhlou lyrickoepickou poemu, jiní za byronskou povídku³⁴ a podíváme-li se do Hanušovy již zmíněné monografie, najdeme je zde popsány jakožto filosofickou báseň³⁵.

V této skladbě je vliv filosofie něčím nepopíratelným. Nebeský studoval od roku 1836 v Praze Filozofickou fakultu a přitom se seznámil s německou filosofií

---

³² NERUDA, Jan, ed. *Básně Václava Bolemlíra Nebeského*. Praha: E. Valečka, 1886. s. 16.

³³ ČERVENKA, Miroslav. *Slovník básnických knih: díla české poezie od obrození do roku 1945*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0217-X. s. 235.

³⁴ TÁBORSKÁ, Jiřina. *Básnická povídka*. In: VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 43.

³⁵ HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Bolemlíra Nebeského*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896. s. 42.

F. Schellinga a G. W. F. Hegela. Filosofie ho ovlivňovala po celý život a vmísila se i do jeho *Protichůdců*. Nalezneme zde také vliv lidové slovesnosti či náboženství.

Báseň je rozdělena do tří částí, které jsou spojeny ústřední postavou Ahasvera. Ahasver neboli věčný žid se podle legendy provinil proti Kristu, v důsledku toho teď musí bloudit po světě až do dne *Posledního soudu*. V prostředí evropského romantismu je tato postava velice oblíbená a užívaná, uveďme proto alespoň nějaké příklady z poezie devatenáctého století: E. Quinet: *Ahasvérus*, 1834; N. Lenau: *Der ewige Jude*, 1839; P. B. Shelley: *The Wandering Jew*, 1877.

Děj všech tří částí je zasazen do noční přírody. V prvním příběhu vystupuje jakýsi jezdec vracející se z boje, který v lese potká hladovou vlčí smečku. Nezbyvá mu nic jiného, než bojovat i s nimi. V tu chvíli se setkáváme s Ahasverem, kterýžto, vyhledávající smrt, přispěchá jezdcovi na pomoc. Smrt se mu však vyhýbá. Vlci před ním strachy utečou a jezdec, jenž se snaží Ahasvera probodnout, o jeho hrud' kopí rozdrťí, a tak odjíždí domů. Ve druhé části se také objevuje postava jezdce, ale jiného. I tohoto muže čeká zlo, zde však v podobě morní panny, smrtky, která si chce svou novou oběť odvést s sebou. Na scéně se objevuje Ahasver, smrt mu však opět uniká. Ve třetím zpěvu, který se odehrává na podzim, nacházíme postavu věčného žida, jenž sedíc pozoruje červánky. Přemýšlí nad smyslem života, nad plynutím času, nad pohybem historie lidstva. Přichází smrtka a umírajícího druhého jezdce položí k Ahasverovi. Zjevuje se zde postava, podle popisu zřejmě anděl, u kterého druhý jezdec i věčný žid (oba „protichůdci“) umírají.

Příběh je podle některých takto sestaven na základě **Hegelovské triády**³⁶. Ahasver toužící po smrti, ne po životě, je zde postaven do protikladu s druhým jezdce, který „žil jen této zemi pouze, v přáních zemských, ve světácké touze“³⁷. Smířující postavu zde ztvárňuje první jezdec, který nepřemýšlí nad metafyzickými otázkami jako Ahasver, ani nežije jen pozemskými radostmi jako jezdec druhý.

Báseň je protkána lyrickými pasážemi, které zde dotváří děsivou a zoufalou atmosféru děje, a také detailními popisy všech postav. Uveďme pro příklad úryvek z popisu Ahasvera:

---

³⁶ Ve filosofii G. W. F. Hegela je triáda: 1) teze (tvrzení), 2) antiteze (protiklad), 3) syntéza (smíření; vznik nové jednoty, která slučuje tezi a antitezi).

³⁷ VOBORNÍK, Jan, ed. *Protichůdci. Báseň od Václava Bol. Nebeského*. Praha: F. Topič, 1913. s. 63.

*V soumrak vidět postavu tu šedou,
s tváří vyschlou, zoufalostí bledou,
s tváří svraštělou života záští,
s tváří umořenou smrti touhou
kráčet v šedém klobouku a plášti³⁸*

2.1.3 Rukopisné zlomky

Třetí část Nebeského poetické tvorby tvoří dva básnické zlomky, jež byly dochovány pouze v autorově rukopisné pozůstalosti a nevěnuje se jim tolik pozornosti jako zbytku jeho tvorby. Podle D. Dobiáše byla adresátkou obou zlomků B. Němcová³⁹.

Oba zlomky jsou si v mnohem podobné. První, nazvaný *Bard*, je sice rozsahem delší, ale v tématu, motivech či verších se od sebe nijak zvlášť neliší. Navíc i osoby vystupující v obou básních jsou stejné. Nabízí se srovnání těchto zlomků s *Mroucím bojovníkem*, jelikož zde také nalézáme vlastenecké verše a touhu po lepší budoucnosti. Objevují se zde i další stejné romantické motivy jako u jiných Nebeského básní: sny, samota, noční příroda. Dovolme alespoň krátkou ukázkou.

Raděj tiché rozmluvy jsem míval.

K přírodě jsem věrné srdce vinul,

A naslouchal jako v matky klínu,

Jak dech boží tvoří kol a vane,

A jak z nebes touha věčná kane.⁴⁰

---

³⁸ Tamtéž, s. 57–58.

³⁹ DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Václav Bolemír Nebeský: Básně*. Praha: NLN, 2005. s. 177.

⁴⁰ DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Václav Bolemír Nebeský: Básně*. Praha: NLN, 2005. s. 138.

O zlomky se velice zajímal J. Hanuš, který jim, v již zmíněné monografii věnované Nebeskému, dává prostor. Druhý zlomek považuje za jakousi Nebeského autobiografii, jakýsi „obraz básnickovy duše a jejích dějin“⁴¹.

K. Rieger se o zlomcích vyjadřuje slovy: „Souvisí vespolek obsahem i formou. „Bard“ jest prvním, hrubým náčrtekem myšlenek, k nimž se Nebeský vrátil ve zlomku druhém, aby jim dal formu hladší, nikoli však definitivní.“⁴²

2.2 Recepce Nebeského poezie, kontext vydání

„Recepce literatury zabezpečuje literárnímu dílu společenskou působnost a esteticko-ideovou účinnost, umožňuje zprostředkovat aktivní spojení mezi autorem a čtenářem. Literární recepce je sociální a kulturní jev, který se na jedné straně vymezuje sociálními a komunikačními funkcemi díla a literatury a na druhé straně fenoménem osobnosti příjemce.“⁴³ V rámci recepce literatury tedy hrají roli různé faktory: sociální a kulturní faktory, věk a literární vědomosti čtenáře, prostředí či čas. Čas ve smyslu doba, ve které k recepci literárního díla dochází i takový čas, který je recipient ochoten literárnímu dílu věnovat. V této kapitole nás bude zajímat nejenom to, jak byla Nebeského poezie přijímána, ale i to, za jakých okolností byla vydána, tedy předána čtenáři.

2.2.1 Básně

Jak se můžeme dočíst v jednom z vydání Nebeského básní: „Básnické dílo V. B. Nebeského spojuje s dílem Máchovým mimo jiné i smutný osud, že jsouc rozptýleno v různých periodických publikacích let třicátých a čtyřicátých, bylo po léta těžko přístupno. Za života Nebeského knižně vyšel pouze nejrozsáhlejší z jeho plodů básnických, „Protichůdci“. Všecky ostatní práce básnické, jež vyšly z jeho pera, byly dle slov Fričových „roztroušeny a takřka pohozeny“ na různých místech, čekající na sebrání, uspořádání a vydání.“⁴⁴

---

⁴¹ HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896, s. 39.

⁴² RIEGER, Karel, ed. *Nebeský, Václav Bolemír: Básně*. Praha: nakladatel J. Otto, 1913. s. 153.

⁴³ LIBA, Peter. *Čítateľ a literárny proces*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1987. s. 41.

⁴⁴ RIEGER, Karel, ed. *Nebeský, Václav Bolemír: Básně*. Praha: nakladatel J. Otto, 1913. s. 149.

Neznamená to, že by snad sám autor souborné vydání své poezie zamítal. Ba naopak, pokusy o takové vydání uskutečnil hned několikrát. Skvěle jsou tyto jeho pokusy popsány K. Riegerem.

„První pokusy o souborné vydání svých básní podnikl Nebeský již v letech čtyřicátých. Nejstarší zmínka o tom jest otištěna v „Květech“ 1841 (1. ledna). Z příčin neznámých však sbírka nevyšla. 31. ledna 1842 Nebeský oznamuje příteli Krouskému, že básně jeho vyjdou asi za tři měsíce nákladem vlastním. „Noviny“, příloha „Květů“ (1842, s. 35), upozorňují „na brzičké vyjití prvního svazečku básní Nebeského“. Ale ani tentokrát plán Nebeského se nezdařil. S chystaného vydání sešlo „z nenadálých příčin“ („Noviny 1842, s. 49) nebo spíše, protože „censura mnoho vymazala“ (Nebeský Krouskému asi 1842). R. 1843 Nebeský svěřil vydání svých básní příteli Čejkovi. Ale opět marně. Sbírka nevyšla ani r. 1844, ačkoli Nebeský nabídl její vydání i příteli Krouskému (v listě z 6. června 1844). „Česká včela“ 1845 (8. srpna a 18. listopadu) opět oznamovala sbírku básní Nebeského, tentokrát tiskem Jar. Pospíšila, ale z důvodů neznámých sbírka nebyla vydána.“⁴⁵

V periodikách však jeho básně vycházely, a to především mezi lety 1838–1844. Jeho první publikovanou básní byla v roce 1838 *Píseň hrobní*. Pod tu se poprvé podepsal jako Bolemír a toto jméno, odvozené od slova „bol“, symbolizovalo tematiku jeho básnické tvorby. Mezi lety 1841–1847 se řada jeho básní objevila v *České včele*. Jmenujme například *Lípu slovanskou*, která zde byla publikována v roce 1849. O této básni se však K. Rieger ve svém vydání Nebeského básní vyjadřuje slovy:

„Neotiskuji jí v této edici, protože autorství Nebeského je z mnoha důvodů pochybné.“⁴⁶

Nebeský přispíval také do *Květů*, a to jak svými básněmi, tak i divadelními a literárními referáty. Mezi básně, které byly poprvé otištěny právě v *Květech*, patřila například *Velká kniha* (1839) či *Mroucí bojovník* (1842). Jeho poezii mohli doboví čtenáři nalézt také v časopisu *Česká beseda*. Na začátku padesátých let nechal publikovat *Jaro lásky* a *Samotu* v časopisu *Lumír*⁴⁷.

První souborné vydání Nebeského básní vzniklo v roce 1886. V té době totiž J. Neruda již čtvrtým rokem redigoval edici *Poetické besedy*. Tato edice měla posílit vydavatelskou základnu a také měla pomoci tomu, aby se poezie od českých autorů

⁴⁵ Tamtéž, s. 149–150.

⁴⁶ Tamtéž, s. 152.

⁴⁷ *Lumír*. 6. 2. 1851. 1. s. 1–2. ISSN 1212-0243. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5482adae-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

prosadila i v zahraničí. Po autorech jako byl S. Čech, J. Vrchlický či E. Krásnohorská přišla řada i na Nebeského, a tak byly ve dvacátém sedmém čísle *Poetických besed* vydány jeho *Básně*⁴⁸. Z tohoto souborného vydání Nebeského básní pak byly v následující části této práce čerpány texty určené k interpretaci. Tato kniha malého formátu, mezi ostatními knihami na první pohled téměř přehlédnutelná, v sobě ukrývá nejenom více než šedesát Nebeského básní, ale také doslov psaný J. Nerudou. Doslov je to krátký a stručný, nicméně v sobě obsahuje vše podstatné: od vysvětlení důvodu vzniku této knihy až po stručný popis básníkovy života. Zde uvádíme krátkou, ale údernou citaci z tohoto doslovu.

„Že Nebeský byl poetou pravým a celým, tomu nasvědčuje každý verš básní jeho původních, každá jeho kniha naplněná překladem díla cizího, poeticky význačného, každá z jeho četných, hluboce myšlených i cítěných, překrásných studií literárních. Bohužel mezi jeho pozůstalými pracemi básně původní jsou počtem nejslabší. První básně Nebeského dostaly se kdysi na veřejnost proti vůli a mimo vědomí básníkovy, a také později jen nerad uveřejňoval verše své, ba i jen poskrovnu sám je skládal: jeho duch obepínal veškeru, obrovitou již poetickou literaturu světovou, on žil a opájel se její krásou, a básník Nebeský jako by se bál původními pracemi často předstupovat před Nebeského znalce.(...) Knížečkou tou malou, obsahující hlavně kytici písní lyrických plníme tedy povinnost, kterou mělo písemnictví české k Nebeskému i k sobě.“⁴⁹

Z doslovu cítíme, že Nebeský byl pro J. Nerudu významným českým básníkem, který se vyznačoval svým vlastním rázem a stylem, a že jeho básně, byť málo početné, jsou pro českou literaturu důležité. Existují ale i opačné názory na Nebeského poetickou tvorbu. V roce 1887, tedy rok poté, co se Nerudovi podařilo vydat básně dosud takto nevydané, totiž v *Hlídce literární*⁵⁰ zazněla tato slova:

„Ostatně větší ceny básně tyto nemají — a nakladatelstvo pořídilo jejich vydání zajisté pouze z povinné úcty k nebožtíkovi.“, podepsán A. V., zřejmě Alois Antonín Vrzal, benediktinský římskokatolický kněz a slavista.

Nerudovo vydání nebylo jediné souborné vydání Nebeského básní, nicméně četnost vydávání opravdu není nijak enormní, což můžeme vidět i v následující tabulce.

---

⁴⁸ NERUDA, Jan, ed. *Básně Václava Bolemlra Nebeského*. Praha: E. Valečka, 1886. 63 stran. Poetické besedy číslo 27.

⁴⁹ Tamtéž, s. 68–69.

⁵⁰ *Hlídka literární: zprávy apoštolátu tisku : příloha "Školy B. S. P."*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1887, 4 (1). s. 16. ISSN 1212-6632. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b6c1cdd0-0440-11e4-9806-005056825209>

Tabulka č. 1 – Přehled souborných vydání Nebeského básní

Editor	Název	Místo vydání	Rok vydání	Nakladatelství	Doplňující informace
Jan Neruda	<i>Básně Václava Bolemíra Nebeského</i>	Praha	1886	E. Valečka	edice Poetické Besedy, číslo 27
Karel Rieger	<i>Nebeský, Václav Bolemír: Básně</i>	Praha	1913	J. Otto	158 stran
Dalibor Dobiáš	<i>Václav Bolemír Nebeský: Básně</i>	Praha	2005	NLN	edice Česká knihnice

Zastavme se nyní u Riegerova vydání. Kniha začíná úvodem, ve kterém je osobnost a dílo V. B. Nebeského vylíčeno velice adorujícím způsobem. Pojednává taktéž o jeho životu a to včetně konkrétních jmen dalších autorů, se kterými se Nebeský stýkal nebo kterými se inspiroval při psaní. Poté následují básně, kterých je zde vytištěno zhruba o třicet více, než ve vydání Nerudově. Nachází se zde i celá skladba *Protichůdci* a oba *rukopisné zlomky*. Toto vydání je zakončeno poznámkami, ve kterých se mimo jiné píše i o peripetiích pojících se k samotnému vydávání básní, jak bylo citováno na začátku této kapitoly.

Kniha, kterou editoval D. Dobiáš, sestává z *Protichůdců, básní i rukopisných zlomků*. Nalezneme zde také ukázkou z překladů V. B. Nebeského (*Kytice ze španělských romancí; Novořecké národní písně*) a komentář. Tento komentář obsahuje vysvětlení úpravy určitých pravopisných jevů v textech, a také poznámky k jednotlivým básním. Navíc je zde obsaženo vysvětlení určitých slov a slovních spojení, která jsou dnes na pochopení pro čtenáře obtížná (například že slovo „sabat“ je myšleno ve významu úmrtní oznámení.)

Některé Nebeského básně pak byly vydány v různých antologiích, jmenujme například *Anthologii české lyriky*⁵¹, *Anthologii lyrických básní*⁵² či *Hledání modrého květu*⁵³. Do knihy *Patery knihy plodů básnických*⁵⁴ pak byly, spolu s básněmi Kollárovými, Čelakovského či K. A. Vinařického, zařazeny i některé Nebeského básně vlasteneckého rázu, kupříkladu *Mroucí bojovník*. Stojí za zmínku, že na slova V. B. Nebeského vznikaly i klavírní skladby⁵⁵.

2.2.2 Protichůdci

Protichůdci jsou jedinou poetickou tvorbou, kterou Nebeský knižně vydal. Bylo tomu tak v roce 1844. V průběhu několika desítek let následovala další vydání, pro přehlednost jsme znovu použili formu tabulky.

Tabulka č. 2 – Přehled vydání *Protichůdců*

Autor/Editor	Název	Místo vydání	Rok vydání	Nakladatelství	Doplňující informace
Václav Bolemír Nebeský	<i>Protichůdci</i>	Praha	1844	Jar. Pospíšil	První vydání
Václav Bolemír Nebeský	<i>Protichůdci</i>	Praha	1881	I. L. Kober	Druhé vydání
Václav Bolemír Nebeský	<i>Protichůdci: báseň dle prvního vydání z r. 1844</i>	Praha	1912	K. Neumannová	Edice Knihy pro bibliofily

⁵¹ GOLL, Jaroslav. *Anthologie české lyriky*. Praha: Dr. Grégr a Ferd. Dattel, 1872.

⁵² PETRŮ, Václav. *Anthologie lyrických básní*. Praha: I. L. Kober, 1879.

⁵³ KAMARÝT, Josef Vlastimil, et al. *Hledání Modrého Květu: Antologie z Básní Českého Romantismu*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1988.

⁵⁴ BÍLÝ, František. *Patery knihy plodů básnických: Výbor z novověké poesie české*. Telč: E. Šolc, 1891.

⁵⁵ MALÁT, Jan. *Písňe Moje: Pro Tenor s Průvodem Klavíru*. Barvitiiova Edice. Sbíрка Cenných Hudebnin Tvorby Původní i Cizí: Číslo 468. Praha: Karel J. Barvitiu, 1918.

Karel Rieger	<i>Nebeský, Václav Bolemír: Básně</i>	Praha	1913	J. Otto	strany 103–134
Jan Voborník	<i>Protichůdci. Báseň od Václava Bol. Nebeského</i>	Praha	1913	F. Topič	32. díl Sbírký souvislé četby školní, pořádá prof. Ferd. Strejček
Václav Bolemír Nebeský	<i>Protichůdci: báseň od Václ. Bol. Nebeského</i>	Praha	1924	Československý spolek sběratelů a přátel ex-libris	lepty vyzdobil Jan Konůpek; svázal Ant. Tvrdý
Václav Bolemír Nebeský	<i>Protichůdci</i>	Praha	1941	V. Šmidt	46 stran, ilustrovaná
Dalibor Dobiáš	<i>Václav Bolemír Nebeský: Básně</i>	Praha	2005	NLN	edice Česká knihnice

Kniha z roku 1844 je drobná a tenká, obsahuje ilustrace, jinak však pouze text samotné básně, který zabírá necelých padesát stran. Neobjevuje se zde žádný úvod, doslov či poznámky. Stejně tomu je například i s vydáním z roku 1912.

Velice důležité vydání je od J. Voborníka. Obsahuje několikastránkový úvod, jenž je věnovaný dějinám novověké filosofie, včetně té, která ovlivnila myšlení romantismu, čili trojice Fichte–Schelling–Hegel. Úvod je zakončen krátkým představením V. B. Nebeského a jeho díla. Následuje rozsáhlý a velice pečlivě zpracovaný výklad *Protichůdců*, který je rozdělený na několik částí: význam Ahasverův, výklad jezdce druhého čili antithese, výklad jezdce prvního čili synthese, poměr *Protichůdců* k pramenům a vzorům, poměr *Protichůdců* k byronismu, poměr

Protichůdců k Máchově *Máji*, estetický význam *Protichůdců* a nakonec kulturně-historický význam *Protichůdců*. Další částí knihy je pak samotná báseň.

Protichůdci, které najdeme zařazené i v knize *Čeští belletristé*⁵⁶, jsou dnes zřejmě tím nejznámějším dílem z poetické tvorby Nebeského. V době svého vydání však nebyla tato báseň mnohými čtenáři vůbec pochopena. Je pravdou, že byli záhy po svém prvním vydání přeloženi do polského jazyka, což patří k pozitivním ohlasům *Protichůdců*, nicméně negativně se k tomuto básnickému počínu vyjádřila kritika, která vyšla v roce 1844 v *Květech* a mnohé další. Jak píše J. Hanuš:

„ (...) literární kritika předního českého časopisu (*Musejníka* 1846 str. 650) odbyla je krutými slovy: „Nebeský, tento schopný literární švihák, podal nám fantasticko-allegoricko-romantické *Protichůdce*, kteří však s efektem zamýšleným se minuli. Naše čtenářstvo nemá ještě tak zkažený žaludek, aby si mohlo libovat v podobném cizozemském koření.“⁵⁷

V *Hlídce literární* se pak psalo, že tato báseň „*pohřešuje vyššího vzletu, jednotnosti, a je přespříliš lyrickou.*“⁵⁸ D. Dobiáš uvádí ve svém komentáři⁵⁹ i další negativní ohlas: kritiku v periodiku *Ost und West: Blätter für Kunst, Literatur und geselliges Leben*. Zároveň zde však zmiňuje i příznivce tohoto díla, například J. K. Tyla.

Od prvního vydání *Protichůdců* až dodnes bylo provedeno mnoho pokusů o jejich interpretaci. Z tohoto důvodu se bude tato práce zaměřovat na interpretaci jiných Nebeského básní, nikoliv však *Protichůdců*. Tím se zabýval například M. Zdziechowski v knize *Karel Hynek Mácha a byronism český*⁶⁰, J. Hanuš⁶¹ či J. Voborník ve svém vydání *Protichůdců*⁶². Mezi novější počiny, které

---

⁵⁶ VOCEL, Jan Erazim, et al. *Čeští belletristé: výbor prací nejlepších autorů českých. Svazek I.* Praha: I. L. Kober, [mezi 1900 a 1910].

⁵⁷ HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: Nákladem České akademie písaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896. s. 48.

⁵⁸ *Hlídka literární: zprávy apoštolátu tisku: příloha "Školy B. S. P."*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1887, 4 (1). s. 16. ISSN 1212-6632. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b6c1cdd0-0440-11e4-9806-005056825209>

⁵⁹ DOBIÁŠ, Dalibor. *Václav Bolemír Nebeský. Básně*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2005, s. 171.

⁶⁰ ZDZIECHOWSKI, Marian. *Karel Hynek Mácha a byronism český*. Přeložil J. Voborník. Jičín: Nákladem vlastním, 1895.

⁶¹ HANUŠ, Josef. *Život a spisy V. B. Nebeského*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896.

⁶² VOBORNÍK, Jan, ed. *Protichůdci. Báseň od Václava Bol. Nebeského*. Praha: F. Topič, 1913. s. 17–48.

se věnují interpretaci této skladby, pak můžeme řadit příspěvek od N.Poliščukové⁶³ či studii od D. Dobiáše⁶⁴. Ostatně, jak píše J. Voborník, V. B. Nebeský nechal interpretacím této básně dveře otevřené.

„Na otázku, proč Nebeský nepřispěl ani slovem k pochopení svých *Protichůdců*, když viděl, že jsou nechápaní a ostouzeni kritikou, odpovídají dějiny hegelismu v Čechách. Nechtěl svou báseň vydati pronásledování. Zachoval se jako ruští básníci hegelovští, kteří básnili schválně symbolicky temně, aby jejich ideám carská censura nepřišla na stopu.“⁶⁵

2.2.3 Rukopisné zlomky

Není známo, kdy tyto básnické zlomky vznikly. Podle některých byl *Bard* napsán ve stejné době jako *Protichůdci*, nikde o tom však není jasný důkaz.

Poprvé spatřily světlo světa jenom krátké úryvky vytištěné Hanušem⁶⁶, přičemž byly často prokládány jeho názory, interpretacemi či komparací s jinými Nebeského básněmi. Objevily se také v *Literatuře české*⁶⁷, kde byly stránky, jež se věnovaly těmto zlomkům, psané opět J. Hanušem. V roce 1913 byly pak oba celé zlomky součástí již zmíněného Riegerova vydání *Básní*. K. Rieger ve své knize mimo jiné děkuje J. Hanušovi za zapůjčení obou zlomků. Vytištěny byly zlomky i v nejnovějším souborném vydání Nebeského poezie, které editoval D. Dobiáš.⁶⁸

---

⁶³ POLIŠČUKOVÁ, Nadja. *Ahasverský mýtus v básni V. B. Nebeského Protichůdci jako transformace jednoty života – smrti – nesmrtelnosti*. In: *Česká literatura na konci tisíciletí I., Příspěvky z 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. s. 167–174.

⁶⁴ DOBIÁŠ, Dalibor. *Intertextualita Nebeského Protichůdců a její recepce*. *Estetika* 38, 2002, č. 2-4, s. 92–95.

⁶⁵ VOBORNÍK, Jan, ed. *Protichůdci. Báseň od Václava Bol. Nebeského*. Praha: F. Topič, 1913. s. 16.

⁶⁶ HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Boemíra Nebeského*. Praha: Nákladem České akademie písaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896.

⁶⁷ HANUŠ, J., J. JAKUBEC, J. KABELÍK, J. KAMPER, A. NOVÁK, J. PEKAŘ, Z. TOBOLKA, J. VLČEK. *Literatura česká devatenáctého století. Dílu třetího část první, od K. H. Máchy ke K. Havlíčkovi*. Praha: nákladem Jana Laichtera na Král. Vinohradech, 1905.

⁶⁸ DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Václav Boemír Nebeský: Básně*. Praha: NLN, 2005.

3. Interpretace a analýza vybraných textů

3.1 Problém interpretace

Vezme-li si jakýkoliv člověk do rukou jakékoliv dílo, které nevzešlo z myšlenek jeho samého, musí tomuto problému čelit. Najednou se před ním objeví mnoho různých otázek. Z jakého konce začít, jak si dílo vyložit? Má jej interpretovat přímo, čili objektivně a bez zbytečných subjektivních zásahů, nebo se má nechat ovlivnit svými city a hodnotit dílo z tohoto úhlu pohledu? Jakou roli hraje doba vzniku daného díla, autorovy zážitky, inspirační zdroje? Dokážeme vůbec interpretovat dílo, které je například dvě stě let staré? Pokud chceme dílo analyzovat hloubkově, může to být, zvláště u poezie, velice těžké. Prozaické texty stačí leckdy pečlivě přečíst jenom jednou, mnoho se nám toho odkryje napoprvé. K tomu samozřejmě pomáhá hlavně epická linie textu. Oproti tomu poezie, protkaná lyrikou skrz na skrz, má schopnost lépe skrýt odpovědi na otázky, které si při její četbě klademe. Navíc, jak řekl F. Nietzsche:

„Nemůžeme odmítnout možnost, že [svět] zahrnuje nekonečné množství interpretací.“⁶⁹

V následující části této práce se nebudeme věnovat jednotlivým druhům interpretace, ani se nebudeme zamýšlet nad tím, zda existují špatné či neúplné interpretace Nebeského autorské poezie. Pokusíme se zkrátka jen o další výklad a analýzu několika vybraných textů, přičemž zde záměrně vynecháme *Protichůdce*, na které byla, od jejich prvního vydání v roce 1844, zaměřována pozornost nejvíce z celé autorovy básnické tvorby. U několika vybraných básní analyzujeme jejich formální, tematicko-motivickou a jazykovou stránku, pozornost bude věnována také poetice a versologii. Nevyhneme se ani srovnání Nebeského poezie s poezií jeho současníků či zasazení básně do kontextu jejího vzniku.

---

⁶⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda. Aforismus 374*. Praha: Aurora, 2001.

3.2 Metoda

Během analýzy a interpretace vybraných Nebeského básní byla použita následující metoda.

Nejprve nás zajímala struktura a forma básně. To znamená, že byla pozornost věnována strofice, versifikačním systémům a stopám, a dále různým typům veršů i rýmů. Důležitou pomůckou nám v těchto ohledech byla kniha *Úvod do teorie verše*⁷⁰ a interaktivní cvičebnice⁷¹, jež tuto publikaci doplňuje, a která je volně přístupná na internetových stránkách. Na základě této knihy si nyní objasníme některé základní pojmy, se kterými jsme pracovali.

Nejprve pojem **strofika**. Tato nauka se zabývá kompozicí a uspořádáním básnického díla. Zkoumáme-li dílo z hlediska strofiky, jde nám o to, zda jsou verše přiřazovány k sobě a tvoří tak jeden velký celek (verše nestrofické), či jestli jsou v poezii organizované a seskupené do slok (verše strofické), případně kolik takových celků se v básni nachází. Podle této knihy si musíme dávat pozor na členění básně na odstavce, jelikož „*odstavce na rozdíl od strof nejsou navzájem ekvivalentní a vzájemně nekorespondují rozsahem ani vnitřní organizací*“⁷².

Dále **versologie**. Tato nauka svůj zájem v poezii soustřeďuje na **verš, rým, rytmus, metrum a prozodické systémy**. Z hlediska prozodie nás na verši zajímalo, je-li důležitý počet přízvuků (takový systém nazýváme tónický), počet slabik (systém sylabický) či zda se u Nebeského uplatnil systém sylabotónický, který je v české poezii už od Dobrovského tím nejužívanějším, a českému jazyku nejvíce vyhovujícím. Nebo snad V. B. Nebeský, jakožto znalec antické literatury, používal ve svých básních verš časoměrný? To nikoliv. Jak bylo zjištěno, v autorově poezii se uplatňuje výhradně systém sylabotónický. Mezi další pojmy patří metrum a rytmus, kde je „*metrum – abstraktní osnova řádky; rytmus – konkrétní realizace metra*“⁷³, a také **stopa**, „*elementární periodicky se opakující rytmická konfigurace*“⁷⁴, v české poezii stopa jambická, trochejská a daktylská. Zajímal nás také rým. Rýmem nazýváme zvukovou shodu koncových hlásek ve verši či půlverši a klasifikovat jej můžeme pomocí

---

⁷⁰ IBRAHIM, R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-051-4.

⁷¹ versologie.cz [online]. ©2012–[cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z:

http://versologie.cz/v2/tool_cvicebnice/index.php?lang=cz

⁷² IBRAHIM, R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-051-4. s. 82.

⁷³ Tamtéž, s. 36.

⁷⁴ Tamtéž, s. 42.

rozličných kritérií: podle polohy přízvuku, tzn. podle toho, zda je poslední doba přízvučná či nepřízvučná (ženský, mužský), podle zvukové shody (bohatý, úplný...), podle rozmístění v rámci sloky (přerývaný, obkročný...), a dokonce i podle míry shody v gramatických kategoriích. Záleží také na tom, jestli je rým čelní, vnitřní nebo koncový. U Nebeského najdeme vždy tu nejklassičtější podobu rýmu, tj. rým koncový.

Pomocí *Databáze českých meter*⁷⁵, ve které lze zkoumat devadesát sedm Nebeského básní, jsme zjistili následující fakta. Včetně *Protichůdců*, rozdělených do tří částí, a dvou rukopisných zlomků, je celkem šestnáct básní nestrofických. Rýmované jsou naopak úplně všechny. Rýmová schémata jsou různá: od rýmu sdruženého (*Mámení*), přes rým obkročný (*Velká kniha*) a střídavý (*Kolébka*), až po takový, kde se rýmuje pouze druhý a čtvrtý verš sloky (*Nade zemí noční tmavou*). Mezi autorovými básněmi nenajdeme žádnou, která by dodržovala nějakou pevnou formu. Autor používá převážně stopu trochejskou v různých jejich kombinacích, nejčastější je kombinace čtyřstopého trochejského verše ženského a čtyřstopého trochejského verše mužského (*Bledý z města jde a šepce*). V jeho poezii však objevíme i jambickou stopu (*Padneš!*) a daktylotrochej (*Padneš!*)

V další části byla provedena analýza motivicko-tematická. **Motivem** rozumíme jakousi základní jednotku díla, nejmenší již dále nedělitelný prvek. Ani prozaické, ani poetické literární dílo, se zpravidla neomezuje na přítomnost pouze jednoho motivu. Nachází se jich zde několik. Jednotlivé motivy jsou mezi sebou provázané, některé dokonce prostupují celou básní (těmto motivům říkáme **leitmotiv**). Motiv jako takový nemusí být vyjádřený konkrétním slovem (u Nebeského básní se mnohdy vyskytuje motiv *ňader, srdce*), nýbrž to může být i pocit, nálada, zkratka něco explicitně nevyjádřeného. Pod pojmem **téma** si zase můžeme představit jakýsi vyšší kompoziční celek, souhrn motivů. Aplikujeme-li tuto definici na básně V. B. Nebeského, za příklad můžeme uvést častokrát opakované téma *nešťastné lásky*. Pojmem ještě nadřazenějším je **tematika**, jakožto souhrn témat, zde tedy *tematika milostná*.

Bylo potřeba zaměřit se i na postavu **básnického subjektu**. Lyrickým subjektem je míněn jakýsi interní mluvčí, existující v textu a reflektující tak autorovy postoje a názory. Dalo by se říct, že lyrický subjekt je autorův fiktivní zástupce. Ve slavné básni *Cestička k domovu* je lyrickým subjektem sám autor, J. V. Sládek. K lyrickému

---

⁷⁵ IBRAHIM, Robert a Petr PLECHÁČ. *Databáze českých meter*. [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2013. [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <http://metro.ucl.cas.cz/kveta/#!OBSAHDB>

subjektu se pojí i **časoprostor**, to znamená, jednoduše řečeno, kde a kdy se lyrický subjekt v básni nachází. V poezii V. B. Nebeského se lyrický subjekt často ocitá sám za noci kdesi v přírodě. Časoprostor však nemusí být v básni zmíněný, leckde jde spíše o obecné zamyšlení se nad světem, a báseň tak není zasazena do konkrétního času a prostoru.

Analyzována byla také **lexikální** stránka básně (nachází se zde zvláštní slovní spojení, cizí slova, cokoliv, podle čehož poznáme Nebeského básnický styl?). Obecně můžeme říci, že pro poezii V. B. Nebeského je typické velké množství složenin (stačí si vzít k ruce báseň *Nade zemí noční, tmavou*, ve které vidíme slova jako *nebevelká, mírošumným, lethorosné, slzovlhké, libošumné, široširé...*). Dále se zde vyskytuje mnoho narážek na mytologii (řeckou, ale i českou) a na historické události (Bitva u Thermopyl) a osobnosti (Kleopatra, Blondel de Néelle).

Zaměřili jsme se i na základní jazykové prostředky, bez kterých si lze poezii jenom těžko představit. Takovými prostředky rozumíme **figury** a **tropy**. Rozdělení těchto básnických prostředků je záležitostí problematickou, touto tematikou se zabývá například článek K. Svobody v časopise *Naše řeč*⁷⁶. Ve *Slovníku spisovného jazyka českého* (dále jen *SSJČ*) je figura definována jako „*Prostředek básnického stylu záležející v umělém seskupování slov nebo vět, při němž se nemění slovní význam.*“⁷⁷. Třídít je můžeme na figury vzniklé hromaděním (ať už hromaděním slov, zvuků či významů): aliterace, epifora, pleonasmus a jiné, dále figury řečnické: apostrofa, řečnická otázka a další, i na figury syntaktické: inverze, polysyndeton, elipsa atd. V našem případě, tedy při analýze básně pocházející z první poloviny devatenáctého století, je potřeba přihlédnout k tomu, že syntax, která nám dnes připadá neobvyklá, a kterou bychom mohli považovat za příznakovou, byla v té době zkrátka běžně užívaná. Tropy jsou podle *SSJČ* definovány jako „*záměna pojmenování na základě určité příbuznosti nebo shody*“. Mezi tropy pak, kromě nejznámější metafory, metonymie a synekdochy, řadíme i personifikaci, parafrázi či synestezii.

V. B. Nebeský napsal, jak již víme, několik desítek básní. Podle čeho tedy vybírat texty k rozboru? Nakonec jich bylo vybráno pět. Nejdůležitějším kritériem byla tematika básní a dále také to, zdali se dá báseň porovnat s nějakou básní od jiného dobového autora, či zda můžeme její vznik datovat k nějaké konkrétní události,

---

⁷⁶ SVOBODA, Karel. Tropy a figury. *Naše řeč* [online]. 1947, 31 (1). s. 4–12. [cit. 2. 3. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3993>

⁷⁷ HAVRÁNEK, B. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměněné vyd. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1989.

inspiraci. První dva texty jsou s tematikou přírodní, jež nebyla u V. B. Nebeského ničím neobvyklým, stejně tak jako u dalšího jeho současníka, K. H. Máchy. Ve třetí básni, rozsáhlejší a lyricko-epické, je tematizována smrt. Následuje čtvrtý text, nápadně podobný básni od K. Sabiny. Poslední text s tematikou milostnou nám přibližuje vztah V. B. Nebeského a B. Němcové.

3.3 Na přírodu

Tato drobná báseň byla, jak víme z Riegerova vydání Nebeského básní, vydána v *Květech* roku 1840. Otištěna je ve všech souborných vydáních samostatně, není zařazena do žádného většího básnického celku (jako byly například *Ohlasy noční*). Celý text je uveden na konci této práce v sekci Přílohy jakožto Příloha č. 1.

3.3.1 Struktura a forma

Báseň *Na přírodu* je rozdělena do dvou slok, z nichž každá čítá osm veršů. Osmiverší představuje velice užívanou podobu strofy a existuje mnoho jeho podob, například siciliana či stance.

Zaměříme-li se na verše, pak zjistíme, že se zde vyskytují převážně verše oktosylabické (osmislabičné), střídají se však s verši sedmislabičnými. Abychom zjistili, proč tomu tak je, musíme zjistit metrum a rozměr básně. Zde budeme postupovat podle kroků uvedených ve cvičebnici k *Úvodu do teorie verše*⁷⁸. Postačí rozebrat například druhé čtyřverší první sloky. Nejprve si každou slabiku verše označíme křížkem. Slabiky přízvučné pak zvýrazníme zvětšením daných křížků. Zjistili jsme, že se přízvučné slabiky nachází vždy na první, třetí, páté a sedmé pozici ve verši (tedy přízvučnými slabikami jsou slabiky liché), sudé slabiky jsou nepřízvučné. Jedná se tedy o sylabotónický trochejský verš. Metrum básně zjistíme tak, že liché slabiky označíme písmenem **S** (z anglického **strong**), sudé slabiky písmenem **W** (z anglického **weak**). Znakům přidělíme indexy. Verše zakončené S-pozicí nazýváme mužskými, verše zakončené W-pozicí ženskými. Sedmislabičné verše jsou zde tedy vždy mužské. Jedná se o čtyřstopý trochejský verš. V tomto ohledu mohlo Nebeského veršování

---

⁷⁸ versologie.cz [online]. ©2012–[cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <http://versologie.cz>

„dobře navázat na přebrozenskou poezii a především na lidovou píseň, kde v osmi-
a sedmislabičné řadě převládá trochejský spád“⁷⁹.

Pojmi syna v náruč svou,

Xx Xx Xx X

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄ - verš trochejský mužský

on si z divých světa hluků

X x Xx Xx Xx

S₁ W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄W₄ - verš trochejský ženský

nese žal a tajnou muku –

Xx X x Xx Xx

S₁W₁ S₂ W₂ S₃W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

zhoj ho jemnou rukou svou

X x Xx Xx X

S₁ W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄ – verš trochejský mužský

Rým v básni se vyskytuje, podle jeho rozmístění v rámci slok, v prvním čtyřverší střídavý (rýmový vzorec abab), ve druhém čtyřverší obkročný (cddc). Rým můžeme zkoumat na základě polohy přízvuku ve verši, v této básni tak máme rým ženský (šestý a sedmý verš druhé sloky – *stůně*, *lůně*). Rým ženský znamená, že poslední slabika verše je nepřízvučná. Co se týká zvukové shody rýmu, nachází se zde

---

⁷⁹ ČERVENKA, Miroslav. *Kapitoly o českém verši*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1274-7. s. 256.

rýmy bohaté (kupříkladu druhý a čtvrtý verš první sloky – *stínu, klínu*). Pod pojmem bohatý rým rozumíme takový rým, jenž se shoduje v počtu slabik, v délce samohlásek a ve všech hláskách slova, vyjma jejich relativního začátku. Máme zde dokonce i rým absolutní (pátý a osmý verš první sloky – *svou, svou*). Jak je to s gramatickými kategoriemi slov, která se spolu rýmují? V pátém a osmém verši druhé sloky, rým bohatý – *bývá zotaven, bývá pozdraven*, vidíme shodu ve všech kategoriích. Jedná se o sloveso analytické ve 3. osobě č. jednotného, způsob je tu podmiňovací, slovesný rod trpný, jmenný rod mužský, vid nedokonavý, 3. slovesná třída, vzor kupuje. V prvním a třetím verši první sloky se však slova *matko, sladko* neshodují dokonce ani ve slovním druhu, první slovo je substantivum, druhé adverbium.

3.3.2 Analýza motivicko-tematická

Hlavním tématem je opěvování matky přírody, což je patrné už ze samotného názvu básně. Ten je složen z předložky „na“ a z podstatného jména v akuzativu, a i díky této formě se dá snadno určit žánr básně: hymnus. V období romantismu nejsou chvalozpěvy ničím ojedinělým, jsou totiž plné silných emocí a citů, o jejichž vyjádření romantickým básníkům šlo. Není proto překvapením, že z tohoto období, konkrétně z roku 1834 pochází také česká národní hymna⁸⁰. Myšlenkou je zde to, že příroda z nás sejme veškeré bolesti, ať už fyzické či duševní, a uzdraví nás. Je to příroda, kdo nám vždy přijme a pomůže nám v těžkých chvílích kdykoliv je to potřeba. Příroda je zde přirovnávána k opravdové matce, ke které se její děti také chodí vypovídat a čekají od ní útěchu.

V básni se vyskytují motivy náboženské, motiv rodiny, motiv zmaru a bolesti. Motiv rodiny je zde hned v prvním verši, kdy je příroda nazývána matkou, a to dokonce matkou lyrického subjektu. Tento motiv (vyjádřený slovy *matka, děcko, syn, máti*) se stupňuje. Velmi silně je cítit v pátém verši první sloky, jenž zní *Pojmi syna v náruč svou*.

Celou básni prostupují motivy náboženské. Příroda je *svatá* a v jejím *chrámu* je *rájsky* sladko spočinout, příroda *zhojí* všechny bolesti, je plna *božské těchy*, její *luno* je *čisté* a *svaté*. Díky těmto výrazům cítíme z básně, jak moc si Nebeský přírody vážil,

---

⁸⁰ Píseň *Kde domov můj* poprvé zazněla v divadelním představení J. K. Tyla *Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka* uvedeném 21. prosince 1834 v Praze.

a co pro něj znamenala. Náboženské motivy byly u básníků písíciích v duchu romantismu hojně využívané⁸¹, ani u Nebeského to není nic neobvyklého.

Naděje v podobě přírody je zde vystavena do kontrastu s pocitem zmaru, bolu, který je přítomný ve světě. Člověk, který se upíná k přírodě, si *nese žal a tajnou muku* (verš sedmý v první sloce) a *bolně v srdci stůně* (verš šestý ve druhé sloce).

3.3.3 Lyrický subjekt a časoprostor

Na přírodu je jedna z Nebeského básní, ve které není časoprostor blíže určený. Je to logické. Báseň je oslavou přírody a nezáleží na tom, jestli se jedná o přírodu noční, zimní, letní. Nejde zde o roční období, o denní hodinu, ani o konkrétní výsek krajiny. Příroda je zde vykreslena dokonale, jako celek, jako matka pomáhající vždy.

Postava lyrického subjektu zde však nastíněna je, a to hned v prvním verši básně, kde je použito přívlastku (*má svatá matko!*). Je to sice jediné místo v básni, kde lyrický subjekt promlouvá takto přímo, ale vzhledem k postavení této promluvy na samý začátek básně, je to pro obě sloky určující. Lyrický subjekt je zde tím člověkem, který si ze světa přináší jenom samé bolesti, který touží po psychickém uzdravení.

3.3.4 Jazykové prostředky

Co se týká lexikální stránky, nenalézají se zde žádná cizí slova či složeniny, které jsou pro Nebeského v mnoha jeho dalších básních typické. Básnických prostředků tu však nalezneme mnoho, což si můžeme, vzhledem ke krátkému rozsahu textu, dovolit verš po verši rozebrat.

V prvním verši vidíme apostrofu (*Přírodo, má svatá matko!*) a zároveň exklamaci. Druhý verš může být obtížný z hlediska pořádku slov, není to však tak komplikované, aby to bylo pro dnešního čtenáře nepochopitelné. Zajímavým básnickým prostředkem užitým ve druhém verši je synestézie (*v tichém stínu*), druh tropy, jež je charakterizovaná spojením počítků z různých smyslů, v tomto případě sluchu a zraku. Třetí a čtvrtý verš pak obsahuje porovnání (*spočínout je rájsky sladko – jako děcku v matky klínu!*) a exklamaci. V pátém a osmém verši vidíme personifikaci přírody

---

⁸¹ Problematikou vztahu romantismu a náboženství se zabývá například kniha NOBLE, Ivana a Jiří HANUŠ. *Křesťanství a romantismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. Quæstiones quodlibetales. ISBN 978-80-7325-250-2.

(*pojmi syna, zhoj ho jemnou rukou*). V prvním verši druhé sloky autor užil epiteton orans (*božská těcha*), ve druhém a ve třetím verši anaforu (*kdo k tvým ňadrům přijde lkáti, kdo ti nosí svoje vzdechy*). Následuje apostrofa (*všeho máti*), exklamace (*jistě bývá zotaven!*) i metafora (*bolně v srdci stůně*, myšleno ve smyslu *trpí*).

3.4 Širým krajem luna dřímá

Širým krajem luna dřímá je mladší než *Na přírodu*, otištěna byla totiž v *Květech* v roce 1841⁸². Je začleněna, spolu s dalšími osmnácti drobnými texty, do básnického cyklu nazvaného *Z básní*. Text básně je uveden na konci práce v sekci Přílohy jakožto Příloha č. 2.

3.4.1 Struktura a forma

Tato báseň obsahuje pět čtyřveršových slok. Čtyřverší je rovněž velice užívanou strofou. Rozlišujeme různé formy, nejjednodušší formou by se dala nazvat taková, ve které se spolu navzájem rýmují všechny čtyři verše (rýmový vzorec aaaa), užívaná často ve středověku⁸³. To však není případ této básně, což si ještě ukážeme.

Verše jsou pouze oktosylabické. Pro zjištění metra a rozměru básně se budeme řídit stejnými postupy, jakými jsme se řídili v analýze básně předchozí. K rozboru byla vybrána třetí sloka. Každou slabiku jsme si označili křížkem, u slabik přízvučných jsme křížek graficky zvýraznili zvětšením. Přízvučné slabiky se nacházejí na první, třetí, páté a sedmé pozici ve verši, znovu jsou tedy přízvučné slabiky ty liché. Jedná se opět o sylabotónický trochejský verš. Označili jsme si slabiky písmeny S a W, znakům jsme přidělili indexy. Vidíme, že všechny verše končí W-pozicí, jedná se tedy vždy o verš ženský čtyřstopý trochejský.

Ticho – jenom někdy srnka,

Xx Xx Xx Xx

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

⁸² *Květy*. 26. 3. 1841, 8 (12). s. 89. ISSN n0217. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:1cf4c5e8-940c-11e5-919d-90b11c419e63>

⁸³ Středověké básně byly často psány touto formou, jelikož sloužila k lepšímu zapamatování textu, jenž byl velice dlouho přenášen hlavně ústně. Ze středověkých básní s tímto jednoduchým čtyřverším můžeme jmenovat *Čtyřverší* od F. Villona.

někdy šustí plaché ptáče,

Xx Xx Xx Xx

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

ticho – jak by Pán Bůh slouchal,

Xx X x X x Xx

S₁W₁ S₂ W₂ S₃ W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

jestli někde člověk pláče.

Xx Xx Xx Xx

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

Popišme si nyní rým. Podle jeho postavení ve sloce zde máme takový případ, kdy se rýmují pouze sudé verše sloky (druhý a čtvrtý verš), liché verše nikoliv (rýmový vzorec xaxa). Řídíme-li se podle přízvuku, máme zde pouze ženské rýmy (kupříkladu rým druhého a čtvrtého verše třetí sloky – *pláče, ptáče*). Z hlediska zvukové shody zde máme opět rýmy bohaté (druhý a čtvrtý verš poslední sloky – *pěli, bděli*). Při zkoumání gramatických kategorií rýmujících se slov zjistíme, že se zde nachází slova, která se spolu neshodují vůbec, viz druhý a čtvrtý verš první sloky, kde druhý verš končí adverbem *s hory*, čtvrtý verš pak substantivem v nominativu, *bory*. Naopak jsou zde i slova, která se shodují ve všech gramatických kategoriích. Ve druhé sloce autor ve druhém verši užil slova *míhá*, ve čtvrtém verši slova *zdvihá*. V obou případech zde máme sloveso jednoduché ve tvaru 3. osoby singuláru přítomného, způsobu oznamovacího, slovesného rodu činného a jmenného rodu ženského, vidu nedokonavého, páté třídy, vzoru dělá.

3.4.2 Analýza motivicko-tematická

I tato báseň je, jak je patrné z jejího názvu (založeném na prvním verši básně), s tematikou přírodní. Příroda je zde adorována jakožto krásné, klidné a bezpečné místo.

Nepřekvapí nás četnost motivů přírodních vyjádřených příslušným lexikem: *kraj, luna, bory, borovice, labuť, srnka, ptáče*. V každé sloce je vyjádřen motiv náboženský, užito je zde výrazů jako *modlit se šeptem, mniši, pobožnost, Pán Bůh, duše, anděl* či *kaple*.

Zajímavá je smyslovost této poezie. Verše nemálo působí na jeden ze základních lidských smyslů, sluch. V krajině, kde luna *dřímá*, *šumí* borovice, jako by se *modlily šeptem*. Všude kolem je *ticho*, které je občas narušeno pohybem srnky či *šustěním* ptáčete, jinak však vše *spí*. V dálce se ozve zvuk připomínající andělský *hlahol*, který však utichne stejně rychle, jak procitnul. Nebeský si zde hraje také s kontrastem barev, když nechává v *tmavé* krajině uprostřed *černých* borů vykukovat osamocenou *bílou* kapli.

Zajímavý je kompoziční postup, jenž je v básni použit: od obecného ke konkrétnímu; zde od širého kraje, přes kapli mezi borovicemi, až k duši lyrického subjektu.

3.4.3 Lyrický subjekt a časoprostor

V básni vidíme konkrétní výjev zasazený do konkrétního časoprostoru, tj. noční spící krajiny. Osamocený lyrický subjekt se zde zřejmě nachází na nějakém vršku či kopci (což čteme ve druhém verši první sloky, kde subjekt, popsáný explicitním *já, hledí s hory*) a pozoruje širý kraj. V dálce vidí prosvítat kapli. Ticho krajiny přirovnává k tichu ve své duši, jež je, zřejmě díky pocitům, které nasává z okolí, klidná a vyrovnaná také (viz první a druhý verš čtvrté sloky – *I v mé duši jest tak ticho, jak by anděl přes ni lítnul*). Slyší zvuk, jenž mu připomíná zpěv andělů, kteří nad lidmi bdí a chrání je.

3.4.4 Jazykové prostředky

Hned v prvním verši nacházíme jeden z často využívaných básnických prostředků, personifikaci (*luna dřímá*). Dále můžeme jmenovat metafory (*bory se šeptem modlí*,

ve smyslu *šumí*; či *spící nadra noci*), přirovnání (*pode mnou se šeptem modlí jako mniši černé bory*) nebo anaforu (v prvním a třetím verši třetí sloky se opakuje slovo *ticho*). Nachází se zde exklamace (v *dáli temný zvuk procitnul!*; *Sladký hlahol!*) i elipsa (*Ticho – jenom někdy srnka*).

3.4.5 Podobnost s K. H. Máchou

Touto básní, motivy v ní uvedenými i výrazy v ní použitými se nabízí srovnání Nebeského tvorby s tvorbou K. H. Máchy.

Je potřeba říci, že jsou tito dva literáti srovnáváni velice často, a to jak v devatenáctém století, tak i dnes. „*V romantické scenerii svých „Cikánů“ (...), Mácha nevěda vykreslil dějiště mládí předního ze svých epigonů.*“⁸⁴, píše K. Rieger ve vydání Nebeského básní z roku 1913. V. B. Nebeského zde nazývá epigonem, tedy literátem, jež se Máchou velice silně inspiroval ve své tvorbě. Je pravdou, že Nebeský Máchu obdivoval, dokonce měl v úmyslu vydat jeho sebrané spisy. Po Máchově smrti se Nebeský snažil, aby Máchovo dílo bylo pochopeno, čteno a šířeno, a jeho jméno očištěno od všech špatných slov tehdy pronesených. V roce 1844, tedy osm let po Máchově smrti, Nebeský napsal:

*„Mácha zůstane u nás smutným úkazem. Individualnost básnická naskrz a naskrz, básnický talent, jakýž více nemáme, ačkoliv nebyl vykvašený; neměl zde nic než kus nešťastného života, něco pomluv a kus kritické hany. (...) Je to ku podivu, co lidem často napadá, a co neznají, to osočují. Ale i po smrti panuje nad tím, co od něho pochází, jakýsi smutný osud.“*⁸⁵

Literárnímu vztahu K. H. Máchy a V. B. Nebeského se věnuje kupříkladu O. Králík⁸⁶ či M. Zdziechowski.

*„Mácha (...), poněvadž vidí neustále nezměrnou vzdálenost ideálu od skutečnosti, jest touha jeho beznadějná, zoufalá. (...) Nebeský však vidí stejně dobře, jako Mácha, propast, mezi idealem a skutečností, ale nezoufá, nýbrž umí se bolům života vzepřít a opanovati smutek svůj. Odtud jest v poesii jeho pohoda a klid“*⁸⁷, píše

⁸⁴ RIEGER, K., ed. *Nebeský, Václav Bolemír: Básně*. Praha: nakladatel J. Otto, 1913. s. 4.

⁸⁵ *Květy*. 23. 7. 1844, 11 (88). s. 351. ISSN n0217. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:8252a1cd-940c-11e5-919d-90b11c419e63>

⁸⁶ NOVÁK, Arne, ed. *Karel Hynek Mácha: osobnost, dílo, ohlas: sborník k 100. výročí Máchovy smrti*. Praha: Družstevní práce, 1937. s. 245–255.

⁸⁷ ZDZIECHOWSKI, Marian. *Karel Hynek Mácha a byronism český*. Jičín: Jan Voborník, 1895. s. 34.

M. Zdziechowski v knize, ve které věnuje V. B. Nebeskému celou kapitolu. „*Hlavní půvab veršovaných prací Nebeského vězí jako u Máchy v libozvuku a v neobyčejné prostotě slohu. Nebeský je cizozemci ze všech českých básníků nejsnáze srozumitelný*“⁸⁸, píše se zde také. Zdziechowski tyto dva literáty tedy porovnává mezi sebou, nalézá mezi nimi však značné rozdíly.

Vraťme se zpátky k básni *Širým kraje luna dřímá*, abychom si na ní mohli ukázat podobnost některých využitých motivů, a to například v komparaci s Máchovou *Poutí krkonošskou*. *Poutí krkonošská* pochází z roku 1833, je tedy starší než vybraná Nebeského báseň. Zároveň je toto dílo prozaické, to však nebrání tomu, aby se v ní nemohly objevit stejné motivy jako u Nebeského.

U Máchy nalézáme jinocha, jak se z vrchu a sám dívá do tiché krajiny. Krajina je to přitom taktéž noční. „*Dlouho tak stál jinoch v labyrint myšlenek pohroužen, hledě v krajinu tichou; všecky hvězdy již slavily krásnou noc, on ještě dlel na osamělém skalisku*.“⁸⁹ Do tiché krajiny pronikne zničehonic silný a temný zvuk, který taktéž rychle odezní. „*A zdálo se, že blízko něho, ale dutě a hrozně, nesl se temný zvuk zvonu po temenu širém a obrážel se o čela hor, až poslední ohlas temněji a temněji se vracel; pak bylo zase ticho*.“⁹⁰ Dále se však vyvíjí příběh jinak. Zatímco u Nebeského je tento zvuk příjemný, andělský a nenastává žádné drama, u Máchy se jinoch setkává v klášteře s mnichy, kde je cítit všudypřítomná smrt.

Vezmeme-li si do rukou báseň *Na přírodu*, které jsme se již věnovali, pak je velice zajímavé zaměřit se na pátý verš. Zde lyrický subjekt žádá přírodu, ať *pojme syna v náruč svou*. Čtenáři se může snadno vybavit scéna z Máchova *Máje*, ve které mrtvé Vilémovo tělo klesá k zemi a očekává se, že ho *zem krásná, zem milovaná* neodmítne. Jeho krev však *teče po ní*, nevsákne se. Ačkoliv se v Nebeského básni *Na přírodu* o smrti vůbec nemluví, je tento verš přeci jen obsahově v něčem podobný veršům Máchovým.

---

⁸⁸ Tamtéž, s. 36.

⁸⁹ MÁCHA, Karel Hynek. *Próza*. Praha: SNKLÚ, 1961. Edice Knihovna klasiků. s. 110.

⁹⁰ Tamtéž, s. 110.

3.5 *Odsouzenec*

Odsouzenec se od ostatních Nebeského básní liší. Je to poezie lyricko-epická a vůči básním již zmíněným i poměrně dlouhá. Byla poprvé otištěna v *Květech* roku 1843⁹¹. Celý text této básně je zařazen mezi ostatní texty v sekci Přílohy pod názvem Příloha č. 3.

3.5.1 Struktura a forma

Odsouzenec se skládá ze sedmi slok, z nichž každá sestává z osmi veršů. Tento případ jsme u Nebeského viděli již v básni *Na přírodu*. Verše se zde střídají osmislabičné a sedmislabičné, a to pravidelně. Rozdělíme-li si každou strofu na dvě čtyřverší, v prvním čtyřverší je sedmislabičný vždy druhý a čtvrtý verš, osmislabičný první a třetí verš; ve druhém čtyřverší jsou všechny verše oktosylabické. Pro rozbor bylo vybráno první čtyřverší první sloky. Každou slabiku jsme si označili křížkem, slabiky přízvučné jsme zvýraznili. Vidíme, že přízvuk se nachází na první, třetí, páté a sedmé slabice, přízvučné slabiky jsou tedy vždy ty liché, to však nutně neznamená, že každá lichá slabika je přízvučná. Slabiky jsme označili příslušnými znaky s indexy. Vidíme, že se zde střídá čtyřstopý trochejský ženský a mužský verš.

V kasamatech, v tuhé vazbě,

Xxxx Xx Xx

S₁W₁S₂W₂ S₃W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

sedí starý Volhynin,

Xx Xx Xxx

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃S₄ – verš trochejský mužský

---

⁹¹ *Květy*. 8. 2. 1843, 10 (11). s. 41. ISSN n0217. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:5b1eed23-940c-11e5-919d-90b11c419e63>

zejtra musí kulkou padnout

Xx Xx Xx Xx

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

volné stepi pyšný syn.

Xx Xx Xx X

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄ – verš trochejský mužský

Rýmové schéma xaxaxbxb nás u Nebeského také nepřekvapí. Podle přízvuku zde vidíme rýmy mužské (druhý a čtvrtý verš třetí sloky – *puk*, *kluk*) i ženské (šestý a osmý verš poslední sloky – *vědí*, *hledí*). Míra zvukové shody ukazuje na přítomnost rýmů bohatých (například šestý a osmý verš druhé sloky *studem*, *bludem*) i dostatečných (druhý a čtvrtý verš čtvrté sloky sobě *lil*, *neodbyl*). Z hlediska sémantické a mluvnické kvality rýmu na prvním místě přihlédneme ke slovnímu druhu rýmujících se výrazů. Pakliže se jedná o rým, který se ve slovním druhu neshoduje, jsou pro nás takové dostatečně odlišné a více se jimi nezabýváme (zde například šestý a osmý verš třetí sloky – substantivum *peklo*, verbum *seklo*). Náleží-li rýmující se slova ke stejnému slovnímu druhu, pak opět zkoumáme gramatické kategorie. Podíváme-li se kupříkladu na šestý a osmý verš první sloky, uvidíme zde verba *hledí*, *šedí*. V obou případech jde o sloveso, liší se však v čísle. *On však divně na to hledí* je osoba třetí singuláru; *statné vousy, ježto se mu na rtu sedí* pak třetí osoba plurálu. Shoda některých gramatických kategorií se zde ovšem nachází, například způsob obou sloves je indikativ, jmenný rod mužský, slovesný rod aktivní.

3.5.2 Analýza motivicko-tematická

V *Odsouzení* je tematizována smrt. Ústředním tématem básně jsou, dalo by se říct, poslední chvíle člověka, jenž je na smrt odsouzen. Tento text je velice bohatý na motivy. Se smrtí je zde spojené slovo, motiv, několikrát v básni použitý, kulka: *kulkou padnout*, *kulka z olova*, *vyndal z ňader kulku*. O kulce se mluví i oklikou: *ňáká rána*, *střel mě*, *tré ran* padlo. Důležitou roli zde hraje také motiv přátelství, bratrství:

za odsouzencem přijde jeho *spoludruh, bratr*, a společně si tito *dva staří šedí orlové v náruč padnou*. Slza, jakožto další motiv, vyjadřuje smutek, který z této básně čtenář vycítí: *slza padá* a kryje se v kníru, obě postavy *se rozpláčí* poté, co se obejmou. Vidíme zde také motivy náboženské: několikrát je zde zmíněna modlitba *Otčenáš* (v den smrti se modlí jak odsouzenec, tak jeho děti), dále se zde nachází výrazy, jako zvolání *Těš Tě Bůh* či *svatá kulka*.

Krásná je barevnost této poezie. Je zde mnoho výrazů, které buďto přímo označují nějakou barvu, nebo na ni alespoň upomínají. Tato slova dokážou nesmírně působit na smysly čtenáře, vizuálně si situaci snadno představíme. Mezi jmenovanými barvami nalézáme šedou (*šedé vousy, dva staří šedí orlové*), rudou či červenou (*víno, puknout vzteky, červenající se terč nad tlukoucím srdcem*), růžovou (*jizva líbáním různě vzkvetla*).

3.5.3 Postavy, časoprostor

Příběh se odehrává v kasamatech (hradní sklep, vazba) a druhý den ráno zřejmě na jakémsi popravisti venku, kde je odsouzenec zastřelen. Sleduje se zde poslední den před smrtí a svítání následujícího osudného dne.

Vystupují zde dvě postavy. Hlavní hrdina je odsouzenec, původem Volhynin⁹², popsán jako vousatý a starý. Má u sebe věci, které by člověk, jehož čeká smrt, mohl potřebovat, aby si užil své poslední hodiny: víno, peníze, květiny. Víme, že je otcem tří dětí, že zabil důstojníka a dříve byl oficírem. Na hrudi má jizvu z minulých let, zřejmě ho již jednou postřelili. Tato jizva se má stát terčem pro kulku další, chce být totiž zabit svým kamarádem. Zde se dostáváme k druhé postavě básně. Kamarád je rovněž starý, zjizvený, odsouzený, a kníratý. Má u sebe pistoli a jednu kulku v ní. Slíbí svému kamarádu, že ji použije tak, jak se domluvili.

Za svítání padnou tři rány. Můžeme soudit, že hlavní hrdina byl střelen dvakrát: kamarádem a člověkem, který ho měl zabít oficiálně. Jeho spoludruh byl zabit také.

---

⁹² „Volhynin“ je označení člověka pocházejícího z Volyně, území na Ukrajině, které bylo jako jedno z prvních osídleno Slovany.

3.5.4 Jazyková stránka básně

Text je lexikálně velice zajímavý. Již jsme upozornili na přítomnost výrazů barev, to však nejsou jediné výrazy, které působí na smysly čtenáře. Slova jako *ocel*, *olovo* nás nutí představit si materiál, ze kterého je kulka vyrobena, i její těžkost a důležitost. V předposlední sloce jsou krásná zastaralá spojení verba s akuzativem: *celovat někoho v jizvu*, *dát kulku v ruku*, *hledět si sobě v oči*, *padnout v náruč*. Nebeský zde nešetřil ani ustálenými slovními spojeními: *puknout vzteky*, *padnout kulkou*. Odsouzenec se vyjadřuje obecnou češtinou (ve třetím verši čtvrté sloky se vyskytuje slovo *ňáká*, nikoliv nějaká). Použita je zde také magická číslovka tři: *tré* ran padlo, hrdina básně je otcem *tří* dětí.

Co se týká básnických prostředků, měli bychom upozornit na personifikaci (*slza se kryje v kníru*), přirovnání (*jak židák jedu*), zvolání (*Že jsem zabil oficíra!; Hrom a peklo!*). Mnoho výrazů je spojeno asyndeticky, bezespoječně (například pátý verš první sloky vína má i *kytek*, *peněz*).

3.5.5 Zdroj inspirace

Již na první přečtení je vidět, že takových básní, jako je Odsouzenec, v Nebeského básnické tvorbě tolik nenajdete. Čím to je, že se zde nachází i epická stránka, inspiroval se snad Nebeský příběhem někde jinde?

Odpověď na tuto otázku není tak těžké. Inspiračním zdrojem tematickým by mohla být báseň *Granátníci* od německého spisovatele H. Heineho. Tento německý text, který vznikl s největší pravděpodobností někdy okolo roku 1820, inspiroval mnoho autorů a hlavně hudebních skladatelů (R. Schumann, R. Wagner).

A navíc, jak píše s jistotou D. Dobiáš: „*Předlohou rozsáhlé skladby byla Heinoва báseň Die Grenadiere; příběh dvou francouzských granátníků, kteří se po návratu z ruského zajetí dozvídají, že jejich císař byl uvězněn, je však ideově přesazen. S tím koresponduje i aluze na Ilju Volžanína (...)*“⁹³

Ilja Volžanín je vymyšlená literární postava, bohatýr, podle vzoru z ruských bylin. Tato postava pochází z *Ohlasů písní ruských* napsaných F. L. Čelakovským

⁹³ DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Václav Bolemír Nebeský: Básně*. Praha: NLN, 2005. s. 175.

a vydaných poprvé roku 1829, tedy několik let předtím, než Nebeský *Odsouzenec* napsal.

3.6 *Poutník*

Poutník je velice podobný básni K. Sabiny *Cizinec*, proto se v poslední části této podkapitoly nevyhneme jejich krátkému srovnání. *Cizinec* je básní starší, poprvé byl otištěn v Květech roku 1838, vydán byl v knize *Básně Karla Sabiny*⁹⁴ z roku 1841. *Poutník* byl otištěn poprvé v roce 1844 v *Příloze k Věnci*⁹⁵. Text básně *Poutník* je obsažen v sekci Přílohy jakožto Příloha č. 4.

3.6.1 Struktura a forma

Báseň je rozdělena do šesti slok, z nichž každá čítá čtyři verše. Taková forma není u Nebeského nijak překvapující. Všechny verše jsou oktosylabické. Ke zjištění metra i rozměru básně byla vybrána první sloka, která je zajímavá také tím, že mezi druhým a třetím veršem vidíme **přesah**. Přesahem rozumíme jistý nesoulad mezi větovým a rytmickým členěním básně. Zde máme ten typ přesahu, při kterém verš končí, ale věta pokračuje dále a dokončena je ve verši následujícím (*kde s matkou okem slzavým se žehnal*). Při dodržení stejného postupu jako u předchozích básní jsme dospěli k závěru, že zde autor použil verš trochejský ženský.

Starý poutník táhne domů,

Xx Xx Xx Xx

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

---

⁹⁴ SABINA, K. *Básně*. Praha: 1841, Tisk a papír synů Bohumila Háze. s. 41.

⁹⁵ *Věnc ze zpěvů vlasteneckých* byl český písňový sborník, jenž vycházel od roku 1835. Od roku 1837 byl redaktorem jenom F. Škroup. V návaznosti na tento sborník pak mezi lety 1843–1844 vydával sbírku českých zpěvů *Věnc*.

již je na místě, kde s matkou

Xx Xxx x Xx

S₁W₁ S₂W₂S₃ W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

okem slzavým se žehnal,

Xx Xxx x Xx

S₁W₁ S₂W₂ S₃ W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

a krok dále, s dívkou sladkou.

X x Xx Xx Xx

S₁ W₁ S₂W₂ S₃W₃ S₄W₄ – verš trochejský ženský

Co se týká rýmu, podle pozice ve strofách zde autor použil rýmové schéma xaxa, což znamená, že se rýmují pouze sudé verše. Podle přízvuku zde máme pouze rýmy ženské (například rým ve druhé sloce – *bledá, hledá*). Podle zvukové shody zde máme rýmy bohaté (ve třetí sloce – *komu, domu*) i dostatečný rým, splňující pouze jedno pravidlo z definice rýmu bohatého (zde v páté sloce – *lkání, umírání*). Z hlediska gramatických kategorií shodujících se slov zde nalézáme znovu slova, která se neshodují ani ve slovním druhu, natož v kategoriích ostatních (například ve druhé sloce adjektivum *bledá*, verbum *hledá*), ale i opačný případ, viz rýmující se slova ve sloce páté – *skáčou, pláčou*. Jedná se o slovesa, která jsou ve 3. osobě plurálu přítomného času, indikativu, slovesný rod zde vidíme činný, vid nedokonavý, třídu první, podle vzoru maže.

3.6.2 Analýza motivicko-tematická

Tématem této básně, jak je patrné z názvu, je putování a následný návrat domů. Tematizována je zde také smrt. Poutník chce dožít tam, kde vyrostl, což ale nejde, jelikož jeho rodná chýše více nestojí.

Odtud pramení motiv jisté nostalgie, vyjádřené mimo jiné i kontrastním porovnáním ve druhé sloce (*Rusovlasý byl, když táhnul, teď je šedý, tvář je bledá*). Báseň je propojena motivem stáří: *starý, šedý* poutník, který chodí o *holi* a pouze hledá místo ke *smrti*, *tiché* místo k *umírání*. Úzce s tím souvisí i další motiv, smutku. V básni se vyskytuje slovo *slza* v různých jeho podobách (*oko slzavé, staré oči pláčou*), ale celkově můžeme říci, že smutek je spíš motiv explicitně nevyjádřený, vyplývající z básně jako celku. Z básně smutné, nostalgické pocity přímo vyvěrají. Vyjádřen je zde i motiv domova (poutník táhne *domů*, nemůže se však domů trefit, *tichá chýše se světnicí* již nestojí).

3.6.3 Lyrický subjekt a časoprostor

Hlavním hrdinou básně je starý poutník (šedý, s bledou tváří, chodící o holi). Je smířen s tím, že se smrt blíží, chce však zemřít tam, kde mu bude nejlépe. Vrací se domů, na místa, kde se naposledy viděl se svou matkou a dívkou. Již to tu ale nepoznává. Nemá, koho by pozdravil, či s kým by si promluvil, lidé ho neznají a on nezná je, cítí se osamoceně. Ani stará chýše, ve které se nejspíš narodil a bydlel, více nestojí. Na místě, kde se chýše nacházela, teď vidí rybník a stromy. V této chvíli by poutník mohl lát nad svým osudem, takto to však Nebeský nechtěl. Poutník pouze stojí, dlouho pozoruje rybník a pláče. Pak mlčky odejde hledat jiné místo, kde by jeho život mohl skončit.

3.6.4 Jazykové prostředky

Z básnických prostředků zde použitých jmenujme elipsu (třetí verš třetí sloky *neznají se – tiše kráčí*), přirovnání (druhý a třetí verš páté sloky – *bujně rybičky v něm skáčou jako děti*), synekdochu (čtvrtý verš páté sloky – *staré oči pláčou*). Nejsou zde používány žádné cizí termíny a, vyjma prvního verše druhé sloky: *rusovlasý*, dokonce ani složeniny.

3.6.5 Srovnání *Poutníka* se Sabinovým *Cizincem*

Při studiích v Praze Nebeský potkal K. Sabinu, který se stal jeho dobrým přítelem. Se Sabinou toho měli v budoucnu hodně společného. Byl to právě Sabina, kdo Nebeskému představil nejen mladou německou romantiku a tendence, ale ukázal mu cestu k Máchovu umění. Na popud toho si začal Nebeský více vážit přírody, zvláště v oblasti rodného Kokořinska. Oba dva byli na začátku mladí básníci a kritikové, kteří poezii nahlíželi z romantického hlediska a vycházeli z Máchovy tvorby.

„*O básních Sabinových velmi trefně poznamenal v soukromé rozmluvě prof. Frant. Bílý, kterak z nich viděti, že se básník do opravdy zabral v nadzemské kraje, že tam sladkým naslouchal zvukům a cítil, jak se mu ze srdce ven derou divukrásné zpěvy, jakmile však to všecko chtěl zachytiti v slova, že dovedl nám dáti jenom slabé ohlasy a stíny.*“⁹⁶, píše se v knize od M. Zdziechowskiho. „*Zkrátka kdežto Mácha představuje v poesii fatalistický pessimism, Sabina tiché, nadpozemské blounění, jest Nebeský básníkem vyrozumované, filosofické resignace.*“⁹⁷

Jak už bylo řečeno, Nebeského *Poutník* je velice podobný Sabinovu *Cizinci*. Nyní si ukážeme, v čem jsou tyto básně stejné a v čem se tak zásadně liší. Formálně si tyto básně nejsou vůbec podobné. *Poutník* je strofický, kratší, používá jiný druh stopy než *Cizinec*, jenž je delší a nestrofický, rozdělený pouze na odstavce. Pro přehlednost jsme využili formu tabulky.

Tabulka č. 3 – Porovnání struktury a formy

	<i>Cizinec</i>	<i>Poutník</i>
Strofická	Ne	Ano
Počet strof/odstavců	4	6
Rýmovaná	Ano	Ano
Počet veršů	57	24
Stopa	jamb	trochej

Co se týká tématu a motivů, jsou tyto básně totožné. Tematicky jsou zaměřené na putování a návrat domů, s motivy jako domov, smrt a stáří, smutek. V *Cizinci* je hrdinou také pocestný, jenž se po životě plném putování vrací domů. Obdivuje krajinu, vzpomíná na všechno, co zde zažil. Plačíc své naděje na krásný zbytek svého

⁹⁶ ZDZIECHOWSKI, Marian. *Karel Hynek Mácha a byronism český*. Jičín: Jan Voborník, 1895. s. 33.

⁹⁷ Tamtéž, s. 34.

života upíná všechny k této jediné dědině. Nenachází ale to, v co doufal. Nikdo ho zde nezná, nikdo mu nerozumí. I zde, doma, si připadá jako cizinec. Nyní se v příběhu dostáváme k tomu hlavnímu rozdílu obou básní, jejich závěru. Poutník totiž neodejde pryč, jako hlavní hrdina básně Nebeského, nýbrž vyleze na skálu a spáchá sebevraždu. Zakončení těchto dvou básní jsou stejně rozdílná, jako byla poetika jejich autorů, a to přes značné podobnosti a přátelství mezi těmito dvěma literáty.

3.7 *Sen*

Sen k sobě pojí velice zajímavý příběh. Jak již víme, V. B. Nebeský byl v blízkém vztahu s B. Němcovou. Ve *Snu* se jejich vztah odráží. Tato báseň byla publikována v *Květech* roku 1844⁹⁸, jakožto reakce na báseň B. Němcové *Znamení*.

3.7.1 Struktura a forma

Forma opět není nijak komplikovaná. Komplikovanost a užití různých typů pevných forem zkrátka není jeden ze znaků Nebeského poezie. *Sen* sestává z pěti čtyřveršových strof. Pravidelně se zde střídají sedmi a osmislabičné verše, přičemž sedmislabičné jsou verše liché. K rozboru byla vybrána druhá sloka. Použit byl stejný postup, jako u básní předchozích, není tedy třeba si jej znovu připomínat. Podle sylabotónických principů, které se u Nebeského uplatňují, je zde první a třetí verš je čtyřstopý trochejský ženský, druhý a čtvrtý verš trochejský čtyřstopý mužský.

Samas víko přibíjela;

Xx Xx Xxxx

S₁W₁ S₂W₂ S₃W₃S₄W₄ - verš trochejský ženský

---

⁹⁸ *Květy*. 14. 9. 1844, 11 (111). s. 443. ISSN n0217. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:868aa6a0-940c-11e5-919d-90b11c419e63>

já jsem na ně zatlouc chtěl,

X x X x Xx X

S₁ W₁ S₂ W₂ S₃W₃ S₄ – verš trochejský mužský

ruka mi však zkameněla,

Xx X x Xxxx

S₁W₁ S₂ W₂ S₃W₃S₄W₄ – verš trochejský ženský

jazyk mi byl zolověl.

Xx X x Xxx

S₁W₁ S₂ W₂ S₃W₃S₄ – verš trochejský mužský

Báseň je rýmovaná podle rýmového schématu xaxa. Výjimkou je druhá strofa, ve které se, jako v jediné strofě z básně, rýmují i liché verše. Najdeme zde rýmy ženské (viz první a třetí verš první sloky – *přibíjela*, *zkameněla*), rým bohatý (ve třetí sloce *pleteneč*, *věneč*) i dostatečný (v první sloce *pochován*, *dán*). Rýmují se výrazy odlišných slovních druhů (ve čtvrté sloce adjektivum *ratolest*, část verba *jest*) i stejných se stejnými gramatickými kategoriemi (druhý a čtvrtý verš první sloky – *pochován*, *dán*). V obou případech se jedná o slovesa třetí osoby singuláru, indikativu préterita, pasiva, jmenného rodu mužského, páté třídy vzoru dělá. Tato slovesa se odlišují videm (dávat – imperfektum, pochovat – perfektum).

3.7.2 Analýza motivicko-tematická

V tomto textu se tematizuje nešťastná láska. Takové téma je u Nebeského velice časté, nalezneme ho tedy v mnoha jeho dalších básních (*Ona řekla* či *Já v tvé duši dávno dozněl*).

Z nešťastné lásky zde neplyne žádné optimistické východisko, báseň je od prvního verše po poslední protkaná jen motivy s konotací negativní. Nepřehlédnutelným motivem je motiv smrti a hrobu (lyrický subjekt byl *pochován*, *zaživa do rakve* dán, zmíněno je zde i *víko* od rakve či *hrob* jako takový). Báseň je vyjádřením velice bolestivým, a to zásluhou slov jako krev (*vykrvácet*, *krev* teče proudem z *ran*) či různých slovních spojení vyjadřujících bezmoc (*zaživa do rakve* dán; *ruka zkameněla*, *jazyk zolovněl*; *nedbáš na to*; *nemohl jsem se vykrvácet*). Větvička rozmarýnu vyrostlá ze srdce básníkovy skrz víko rakve až nad hrob by možná byla hezkým a nadějeplným motivem, kdyby ovšem nebyla utržena, a tím nebylo lyrickému subjektu opět ublíženo.

3.7.3 Lyrický subjekt a časoprostor

Lyrický subjekt je jakýmsi prostředníkem, kterým V. B. Nebeský promlouvá k B. Němcové. Jeho pocity jsou zde podané ve formě snu, spíše tedy noční můry. Zdá se mu, že ho *zaživa* pohrbí, jeho přítelkyně mu ale nepomáhá. Ba naopak, je to ona, kdo mu na rakev přibíjí víko. Subjekt se přitom nijak nemůže bránit. Z jeho srdce poté začne růst rozmarýn, větvičku však utrhne jeho milá, aby si ji zapletla do svého svatebního věnce. Jemu pak teče z rány krev.

3.7.4 Jazykové prostředky

Tento poetický text překvapivě není plný různých básnických prostředků. Báseň je určena konkrétní osobě a stejně tak přímo, explicitně je také napsána. Vidíme zde ale například elipsu (*Z hrobu vyrostla – tys přišla*), metaforu (*ruka mi zkameněla* – v tom smyslu, že nemohl pohnout rukou) i aliteraci (*že s mým srdcem srostlá jest*). Aliterací rozumíme, podle definice *SSJČ*⁹⁹, „opakování stejných hlásek na začátku slov ve verších ap.“, v tomto případě vidíme opakování písmene *S*. Tento básnický prostředek není pro Nebeského poezii žádným určujícím rysem. Místy se v jeho básních vyskytne, není to však žádným pravidlem. Takto se o používání aliterace v poezii devatenáctého století vyjadřuje literární teoretik M. Blahynka:

---

⁹⁹ HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměněné vyd. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1989.

„K aliteraci nebylo hluché ani národní obrození. Příklady se citují obyčejně z Kollára, ale stejně dobře je můžeme uvádět z Čelakovského (...) a z jiných autorů. Zajímavější je obliba aliterace v rukopisných padělcích; svědčí totiž o tom, že Hanka a jeho současníci chápali aliteraci jako záležitost staré české poezie, jako cosi pro nejstarší poezii příznačného (...). Navíc aliteraci mohla „škodit“ také její známá domovská příslušnost v starogermánské poezii. Aliterace se prostě chápala jako mnohonásobně cizorodý element v českém verši.“¹⁰⁰

3.7.5 V. B. Nebeský a B. Němcová

V knize od Z. Záhoře se můžeme dočíst: „V jaru života setkali se Václav Bolemír Nebeský a Božena Němcová – předchůdce moderní poesie české s budoucí tvůrkyní české prosy. Nebeský (...) vznítit v jejím srdci lásku – první to lásku jejího života. (...) Z korespondence jejich, jež byla as velmi rozsáhlá, nezachoval se ani jediný dopis, za to však obráží se vztah ten v řadě básní i pros obou autorů.“¹⁰¹ Takovou básní, do které Nebeský vložil své city k Němcové, je i *Sen*.

V září roku 1844 byla v *Květech*¹⁰² publikována báseň B. Němcové *Znamení*. Formálně je rozdělena na dvě části, přičemž mezi nimi je časový rozdíl několika let. Hlavní hrdinkou básně je jistá Lidunka, která se zamiluje do mladíka a touží se za něj vdát. Stále chodí do háječku k lípě, u které se setkávali, po tři roky však mladíka nespátří. Zemřel, a ona, ztrápená, zemře záhy také.

Nepochybuj,

v mne důvěřuj,

věrnou lásku příslibuju,

¹⁰⁰ BLAHYNKA, Milan. *Aliterace v české poezii, zvláště nejnovější*. In: JEŘÁBEK, Dušan a Milan KOPECKÝ ad., eds. *Literárněvědné studie*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1972. s. 317.

¹⁰¹ ZÁHOŘ, Zdeněk. *Výbor z korespondence Boženy Němcové*. 2. vyd. Praha: Vydavatelské sdružení Odkaz, 1920. s. 16.

¹⁰² *Květy*. 7. 9. 1844, 11 (108). s. 429. ISSN n0217. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:85e1954f-940c-11e5-919d-90b11c419e63>

tebe jedině miluju

*na věky.*¹⁰³

V. B. Nebeský na to reagoval *Snem* o pár dní později, 14. září. Můžeme se pouze domýšlet, jak to mezi nimi bylo. Kdo z nich byl ten, jenž toho druhého zradil a ublížil mu. Soudě pouze podle těchto básní, jejich láska byla silná stejně tak, jako byla nešťastná. Tento Nebeského básnický počín nezůstal dlouho bez odezvy. Na začátku října vyšla v *České včele*¹⁰⁴ Němcové báseň *Hvězda má*. Z tisíce hvězd, které jsou na nebi vidět, je jen jedna ta nejkrásnější a nejzářivější. Bohužel právě ta jedna hvězda spadne z nebe dolů a zhasne. Stejně, jako nešťastná láska mezi těmito dvěma mladými lidmi.

Letí hvězda s nebes výše,

v letu dolů – zhasne;

neměla jsem k sobě vábit

*nebes oko jasné.*¹⁰⁵

---

¹⁰³ NĚMCOVÁ, Božena. *Básně a jiné práce*. Praha: SNKLHU, 1957. s. 17–18.

¹⁰⁴ *Česká včela*. 4. 10. 1844, 11 (80). s. 317. ISSN 1801-3449. Dostupné z: <http://kramerius.cbvk.cz:8080/search/i.jsp?pid=uuid:bdece056-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

¹⁰⁵ NĚMCOVÁ, Božena. *Básně a jiné práce*. Praha: SNKLHU, 1957. s. 19.

4. V. B. Nebeský v kontextu literárních diskurzivit devatenáctého století

Kapitolu, jež se věnuje jednotlivým literárním diskurzivitám, jsme na konec této práce zařadili záměrně. Nejprve nám totiž šlo o prozkoumání Nebeského autorské poezie, a teprve na tomto základě chceme jeho dílo začlenit do kontextu dobových literárních diskurzivit. V devatenáctém století na našem území koexistovalo mnoho různých tendencí a uměleckých směrů a nelze oddělit jeden od druhého či je nějakým způsobem radikálně vymezovat. Můžeme samozřejmě říci, zda se ten či onen směr manifestoval spíše na přelomu osmnáctého a devatenáctého století, v půlce či na konci devatenáctého století, můžeme si při periodizaci pomoci také jednotlivými uzlovými body. I přesto je třeba mít na paměti, že se umělecké tendence ovlivňovaly, navazovaly na sebe i mezi sebou splývaly, byť se jedna od druhé v mnohém diferenciovala.

Řídíme-li se podle *Sumáře*¹⁰⁶ a podle dalších významných publikací, jež se k této knize pojí¹⁰⁷, za základní umělecké směry devatenáctého století u nás považujeme **klasicismus, romantismus, realismus a parnasismus**. Představeny zde stručně budou všechny čtyři.

Zastavme se tedy na chvíli u literárních tendencí klasicistních. Obecně se na tento umělecký směr vztahují následující rysy: klasicismus osmnáctého století se vyznačoval pevným řádem, jednotnými principy literatury, striktním rozdělením žánrů na řády tzv. vysoké a nízké, dále obdivem k antickému (klasickému) umění, jakousi ukázněností citu, v dramatu pak sledujeme používání pravidla tří jednot. V knize *Český a slovenský literární klasicismus*¹⁰⁸ je jako počátek českého klasicismu navržen rok 1785, tedy vydání prvního ročníku *Thámova básnického almanachu*. Píše se zde ale také, že „*klasicistní manifestace v české kultuře tedy nejenže mají povahu disperzního, nekontinuálního, (...) dění, ale zároveň poukazují na vnitřní různorodost, (...) potenciálního celku kultury.*“¹⁰⁹

Osvícenský racionalismus a klasicismus „*nereflektoval dostatečně pozorně emocionální a imaginativní svět lidského individua, což vedlo k pocitu antagonismu*

---

¹⁰⁶ TUREČEK, Dalibor. *Sumář. Diskurzivita české literatury 19. století*. Brno: Host, 2018. ISBN 978-80-7577-603-7.

¹⁰⁷ Jedná se o publikace *České literární romantično* (2012), *Český a slovenský literární parnasismus* (2015), *Konfigurácie slovenského realizmu* (2016) a *Český a slovenský literární klasicismus* (2017).

¹⁰⁸ TUREČEK, Dalibor a Peter ZAJAC. *Český a slovenský literární klasicismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-186-5. s. 210.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 214.

*vnitřního života individua a společnosti. Takový svět se jedinci spíše odcizoval a on v něm zůstával opuštěn, zklamán a bez lásky, jež by naplnila jeho vnitřní prázdnotu.*¹¹⁰

A tak se, v době vyvrcholení obrozeneckých snah, začal v Čechách rozvíjet romantismus. Neznamená to, že by však klasicismus zcela vymizel, příkladem může být Kollárova *Slávy dcera*, ve které se tendence klasicistní a subjektivně romantické prolínají. „*Pokusy o české modifikace osvícenského klasicismu (...) nebyly vytlačeny poměrně radikálním nástupem vlasteneckého romantismu (...).*“¹¹¹

Kořeny romantismu se nejčastěji hledají v Anglii u „jezerních básníků“. Romantismus se manifestoval v celé Evropě, jmenujme nyní alespoň některá základní díla evropské romantické literatury. V Anglii G. G. Byron – *Džaur; Childe Haroldova pouť*, P. B. Shelley – *Odpoutaný Prométheus* či W. Scott – *Ivanhoe*. Ve Francii V. Hugo a jeho drama *Cromwell* (především předloha, která bývá často považována za manifest francouzského romantismu) či Alfred de Musset – *Noci*. Z Ruska pak A. S. Puškin a jeho *Evžen Oněgin*. Z polské literatury nelze opomenout A. Mickiewicze. V Německu se období mezi klasicismem a romantismem označuje jako „německá klasika“ v čele s J. W. Goethem či F. Schillerem. Romantismus se nevyhnul ani Dánsku, Slovinsku či zemím Latinské Ameriky. Podle typických rysů tvorby G. G. Byrona vznikl termín **byronismus**, charakterizovaný sporem hrdiny se světem, osamoceným bojem za svobodu proti tyranům, a také termín **poema** (byronská povídka), rozsáhlá lyricko-epická veršovaná skladba s komplikovanou kompozicí. Romantismus se dá rozčlenit na určité jeho podtypy: subjektivní (autor splývá s hlavním hrdinou), vlastenecký či například revoluční (titanismus). V romantismu hrála roli individualita, subjektivnost, imaginativnost a emotivnost, příklon k přírodě a ke středověku. Motivické celky se pak v romantických dílech váží k něčemu tajemnému (zříceniny, hrady, opuštěné lesy, tmavá jezera, noční krajina), náboženskému či mystickému. Romantický hrdina pak zobrazuje někoho, kdo se ve společnosti čímsi vymyká. Může to být takový člověk, jenž má jiné myšlenky než ostatní kolem něj, nerozumí společnosti, má jiné priority a nikdo ho nechápe, velice prožívá vnitřní boj mezi realitou, ve které žije, a svými sny. Hrdina, jenž se odlišuje fyzicky, například cikán, tělesně postižený. Často jsou romantickými hrdiny také vězni, tuláci, žebráci s tragickým osudem. Z hlediska genologie řadíme do období romantismu

---

¹¹⁰ MACHALA, Lubomír, ed. *Panorama české literatury (1) do roku 1989*. Praha: Knižní klub, 2015. s. 117.

¹¹¹ TUREČEK, Dalibor a Peter ZAJAC. *Český a slovenský literární klasicismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7577-186-5. s. 212.

nejčastěji lyrickou poezii, poemu, historické romány, dramatickou báseň či žánry lidové slovesnosti. Romantické tendence si své místo v českém prostředí držely několik desítek let. Zaměříme-li pozornost na konkrétní autory, v jejichž dílech se tyto tendence manifestovaly, nelze nezmínit jméno K. H. Máchy, z jeho děl pak například *Máj* či *Pouť Krkonošskou*. Dále například *Hrobníka* od K. Sabiny, *Kytici* K. J. Erbena a, co je pro tuto práci podstatné, také V. B. Nebeského.

V *Dějínách české literatury II*¹¹² se můžeme dočíst, že Nebeský ve svých dílech často vyjadřoval typicky romantický postoj osamělého člověka, který prožívá svůj vnitřní bol a subjektivní osud. Na základě analýzy vybraných Nebeského básní tedy nemáme žádný důvod předkládat zde jiná tvrzení, než taková, že jeho poezie je romantická ve všech směrech. Na jeho díle není problém ukázat základní rysy romantismu, a to ať už se zaměříme na motivy a témata či na prostředí v básni vykreslené. V. B. Nebeský žil sice mezi lety 1818–1882, prožil tedy dlouhou část tohoto století, my už však víme, že poezii psal Nebeský pouze nemnoho let v průběhu svého mládí. Máme-li tedy zařadit V. B. Nebeského do kontextu literárních diskurzivit devatenáctého století, pak ho zařadíme mezi literáty, jejichž poetická tvorba je zcela jistě ovlivněna tendencemi romantismu.

S romantismem koexistoval **biedermeier**. Jak se můžeme dočíst v knize od J. Janáčkové: „*Biedermeier miloval uzavřené prostory, nevzrušivé děje a vyrovnané povahy. Vyhledával zátiší a závětrí útulných krajín a domácnost. Před románem preferoval malé formy: povídku, obrázek, črtu, pohádku, baladu, humoresku. Tíhl k idyličnosti.*“¹¹³ Mezi autory, v jejichž dílech lze tyto rysy nalézt, se často řadí J. K. Tyl či F. J. Rubeš. Napětí panovalo nejenom mezi romantismem a biedermeierem, ale i mezi počínajícím realismem.

„*V letech 1830–42 dalo dílo Kurs pozitivní filozofie (...) základ myšlenkovému směru, který přinesl nový vědecký názor. Byl to tzv. pozitivismus.*“¹¹⁴ Byť vznikala Nebeského poezie od roku 1838, tedy v době, kdy se tento vědecký názor již šířil, do nového uměleckého směru ničím nezapadá. Základními rysy realismu byla přesnost poznání, objektivnost, důvěra v poznávací schopnosti člověka, důvěra v techniku. Realismus se tedy vůči romantismu odlišuje v mnohém. „*V realismu hodnota krásy*

---

¹¹² MUKAŘOVSKÝ, J., K. DVOŘÁK, R. HAVEL, M. ŘEPKOVÁ, V. ŠTĚPÁNEK, F. VODIČKA. *Dějiny české literatury II*. Praha: ČSAV, 1960. Strany 357–360.

¹¹³ JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Česká literatura 2: Od romantismu do symbolismu (19. století)*. Praha: NLN, 1997. s. 45.

¹¹⁴ HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně: česká literatura devatenáctého století*. 2., rev. vyd. Praha: Arsca, 2010. ISBN 978-80-7420-011-3. s. 162

*a lásky začíná ustupovat hodnotě životní pravdy.*¹¹⁵ Literátům a umělcům šlo o pravdivé zachycení života a lidí, zaměřovali se na typické rysy. Jejich díla jsou protkaná například detailními popisy, a to jak například různých rituálů, tak i popisy oblečení či dalších vnějších rysů. Navíc se zde z hlediska genologie prosazují především romány a povídky. Ze zásadních realistických děl můžeme jmenovat z Francie G. Flaubert – *Paní Bovaryová*, z Ruska F. M. Dostojevskij – *Zločin a trest*, z Anglie Ch. Dickens – *Oliver Twist*. V české literatuře bychom mezi realisty mohli řadit některé literáty z generace májovců, konkrétně například V. Hálka, K. Světlou a také osobu pro V. B. Nebeského nesmírně důležitou, B. Němcovou. Románové kroniky pak známe nejčastěji díky A. Jiráskovi či J. Holečkovi.

Zbývá nám stále jeden podstatný literární směr. Přestože víme, že Nebeského poezie jím ovlivněna nebyla, je naší povinností nastínit, byť v krátkosti, jeho základní rysy. Ve druhé polovině 19. století se ve francouzské poezii začal ustanovovat parnasismus. Název je odvozený od časopisu *Le Parnasse contemporain*, sestávajícího ze tří dílů, do kterých přispívalo několik desítek autorů: Leconte de Lisle, Théophile Gautier, Théodore de Banville a další. *Parnas* je podle řecké mytologie hora obývaná múzami, tedy postavami s uměním propojenými. V *Trvání v proměně*¹¹⁶ se parnasisté v podstatě diferencují mezi dvě skupiny. Progresisty, seskupující se kolem revuí *Mladá Francie*, a fantaisisty, navazující na názory Théophila Gautiera a jeho **lartpouarlartismus**. Lartpouarlartismus, z francouzského *l'art pour l'art*, tzn. umění pro umění: chápeme jako umění, které nemá za úkol moralizovat, vychovávat či alegorizovat, nýbrž umění, které „*k dokonalému tvaru dospívá systematickým překonáváním odporu, jež mu klade jeho materiál*“¹¹⁷. Nejčastěji bývají mezi díla parnasistní zařazována díla J. Vrchlického, v mnohých materiálech řazeného mezi „lumírovce“.

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 162.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 215.

¹¹⁷ HAMAN, Aleš a Dalibor TUREČEK. *Český a slovenský literární parnasismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-255-9. s. 51.

Závěr

Cílem této práce bylo přiblížit čtenáři osobnost V. B. Nebeského a hlavně komplexně prozkoumat jeho poetickou tvorbu.

Bakalářskou práci nazvanou *Poezie V. B. Nebeského* tvoří čtyři velké oddíly. V prvním oddíle jsem na základě citovaných zdrojů představila osobnost V. B. Nebeského, jakožto všestranného člověka a literáta, a také devatenácté století z hlediska historických a literárních událostí podstatných pro dobovou českou společnost. Poté jsem se zaměřila na zkoumání jeho poezie jako takové. Mezi autorovy poetické texty patří rozsáhlá báseň *Protichůdci*, několik desítek básní (s rozličnou tematikou) a také dva rukopisné zlomky. Za jeho života byli knižně vydáni pouze *Protichůdci*, a to i přesto, že sám velice toužil po souborném vydání svých básní, publikovaných pouze v periodikách. Jednotlivá knižní vydání *Protichůdců* i básní i jejich přesné bibliografické údaje jsou v práci z důvodu lepší přehlednosti uvedeny ve formě tabulky. Rukopisné zlomky pak byly dochovány pouze v pozůstalosti, a dostaly se do rukou J. Hanuše, který se o ně zajímal, stejně jako se zajímal o vše, co se týkalo Nebeského. Postavení Nebeského na poli literárním bylo pevné: podle mnohých byl básníkem výtečným (J. Neruda, V. Hálek, J. Voborník a další). Rozporuplně byli však přijati *Protichůdci*, jejichž smysl unikal nejednomu dobovému čtenáři (viz zmínka o této skladbě v *Hlídce literární*) a dodnes vzniklo mnoho jejich interpretací. *Protichůdcům* je z Nebeského poetické tvorby celkově věnována největší pozornost, z tohoto důvodu jsem pro potřeby této práce vybrala pět jiných krátkých básní. Ve třetí části práce jsem analyzovala a interpretovala tyto texty pomocí systematizované metody. Na základě bližšího zkoumání těchto pěti textů, ale i důkladném přečtení všech jeho básní, si dovoluji vyvodit, že pro poezii V. B. Nebeského jsou typické následující rysy. Forma a struktura básně není nijak komplikovaná, v drtivé většině případů je báseň psána trochejskou stopou a je zde velké množství bohatých rýmů. V básních se vyskytuje mnoho motivů milostných (často ve formě zvířat: holoubek, labuť), náboženských, přírodních či motivů rodiny. Při čtení Nebeského básní mnohokrát uvidíme zvláštní složeniny, které k autorovu poetickému jazyku patří, i četné narážky na konkrétní historické události či postavy, a na mytologii. Autor využívá širokou škálu různých jazykových prostředků (synestézie, elipsa, zvolání a další). V některých básních se ztotožňuje s lyrickým subjektem (například ve *Snu*). Ve čtvrté části práce jsem poezii V. B. Nebeského zařadila do kontextu literárních diskurzivit devatenáctého

století. Ve všech směrech můžeme v jeho básních spatřovat rysy romantismu, motivicky je dokonce Nebeského poezie leckde podobná či stejná s texty K. H. Máchy.

Domnívám se, že poetická tvorba V. B. Nebeského v ničem nezaostává za jinou poezií romantickou. I přesto, že se Nebeský v mnohém inspiroval, ať už u svých českých současníků, či literátů cizích, má autor svůj osobitý styl. Doufám, že tato práce přispěje k tomu, že nebude zapomenuta postava Václava Bolemíra Nebeského, ani jeho poezie.

Seznam použitých zdrojů

Beletrie, výběry

AISCHYLOS. *Eumenidy*. 2. vyd. Přeložil Václav Bolemír Nebeský. Praha: I. L. Kober, 1883. Ústřední knihovna, seš. 101-102.

AISCHYLOS. *Prometheus*. 2.vyd. Přeložil Václav Bolemír Nebeský. Praha: I. L. Kober, 1885. Ústřední knihovna, seš. 173-174.

ARISTOPHANES. *Žáby*. Přeložil Václav Bolemír Nebeský. Praha: Muzeum království českého, 1870.

BÍLÝ, František. *Patery knihy plodů básnických: Výbor z novověké poesie české*. Telč: E. Šolc, 1891.

ČERNÝ, Václav, ed. *Kytice ze španělských romancí*. Přeložili NEBESKÝ V. B., J. ČEJKA, J. VRCHLICKÝ. Praha: SNKLHU, 1957.

DOBIÁŠ, Dalibor, ed. *Václav Bolemír Nebeský: Básně*. Praha: NLN, 2005.

GOLL, Jaroslav. *Anthologie české lyriky*. Praha: Dr. Grégr a Ferd. Dattel, 1872.

KAMARÝT, Josef Vlastimil, et al. *Hledání Modrého Květu: Antologie z Básní Českého Romantismu*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1988.

MÁCHA, Karel Hynek. *Próza*. Praha: SNKLU, 1961.

NEBESKÝ, Václav Bolemír. *O literatuře*. Praha: Československý spisovatel, 1953. Edice Kritická knihovna.

NERUDA, Jan, ed. *Básně Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: E. Valečka, 1886.

NĚMCOVÁ, Božena. *Básně a jiné práce*. Praha: SNKLHU, 1957.

PETRŮ, Václav. *Anthologie lyrických básní*. Praha: I. L. Kober, 1879.

RIEGER, Karel, ed. *Nebeský, Václav Bolemír: Básně*. Praha: J. Otto, 1913.

SABINA, Karel. *Básně*. Praha: 1841, Tisk a papír synů Bohumila Háze.

VOBORNÍK, Jan, ed. *Protichůdci. Báseň od Václava Bol. Nebeského*. Praha: F. Topič, 1913.

VOCEL, Jan Erazim et al. *Čeští belletristé: výbor prací nejlepších autorů českých. Svazek I*. Praha: I. L. Kober, [mezi 1900 a 1910].

Odborná literatura

BLAHYNKA, Milan. *Aliterace v české poezii, zvláště nejnovější*. In: JEŘÁBEK, Dušan a Milan KOPECKÝ ad., eds. *Literárněvědné studie*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1972. s. 317.

ČERVENKA, Miroslav. *Slovník básnických knih: díla české poezie od obrození do roku 1945*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0217-X.

ČERVENKA, Miroslav. *Kapitoly o českém verši*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1274-7. s. 256.

GALÍK, J., L. MACHALA, E. PETRŮ, M. PODIVÍNSKÝ, J. SCHNEIDER, J. SKALIČKA a A. ŠTĚRBOVÁ. *Panorama české literatury (Literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Rubico, s. r. o., 1994. ISBN 80-85839-04-0.

HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně*. Praha: ARSCI, 2010. ISBN 978-80-7420-011-3.

HANUŠ, Josef. *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896.

HANUŠ, J., J. JAKUBEC, J. KABELÍK, J. KAMPER, A. NOVÁK, J. PEKAŘ, Z. TOBOLKA, J. VLČEK. *Literatura česká devatenáctého století. Dílu třetího část první*,

od *K. H. Máchy ke K. Havlíčkovi*. Praha: Nákladem Jana Laichtera na Král. Vinohradech, 1905.

HAVRÁNEK, Bohuslav. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměněné vyd. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd, 1989.

HRABÁK, J., D. JEŘÁBEK a Z. TICHÁ. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Panorama, 1984.

IBRAHIM, R., P. PLECHÁČ a J. ŘÍHA. *Úvod do teorie verše*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-051-4.

JAKUBEC, Jan. *Dějiny literatury české II. - od osvícenství po družinu Máje*. Praha: Nákladem Jana Laichtera, 1934.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Česká literatura 2: Od romantismu do symbolismu (19. století)*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-286-3.

LANTOVÁ, Ludmila. *Václav Bolemír Nebeský*. In: FORST, V., J. OPELÍK a L. MERHAUT, eds. *Lexikon české literatury 3/1 M-O: Osobnosti, díla, instituce*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000. str. 437-440. ISBN 80-200-0708-3.

LEHÁR, J., A. STICH, J. JANÁČKOVÁ, J. HOLÝ. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-308-8.

LIBA, Peter. *Čitateľ a literárny proces*. 1. vyd. Bratislava: Tatran, 1987. s. 41.

MACHALA, L., J. GALÍK, E. GILK, et al. *Panorama české literatury: Literární dějiny od počátků do současnosti*. Praha: Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-242-4818-9.

MUKAŘOVSKÝ, J., K. DVOŘÁK, R. HAVEL, M. ŘEPKOVÁ, V. ŠTĚPÁNEK, F. VODIČKA. *Dějiny české literatury II. – Literatura národního obrození*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

NOBLE, Ivana a Jiří HANUŠ. *Křesťanství a romantismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. Quaestiones quodlibetales. ISBN 978-80-7325-250-2.

NOVÁK, Arne, ed. *Karel Hynek Mácha: osobnost, dílo, ohlas: sborník k 100. výročí Máchovy smrti*. Praha: Družstevní práce, 1937. s. 245–255.

NOVÁK, Arne a Jan Václav NOVÁK. *Přehledné dějiny literatury české*. Brno: Atlantis, 1995.

POLIŠČUKOVÁ, Nadja. *Ahasverský mýtus v básni V. B. Nebeského Protichůdci jako transformace jednoty života – smrti – nesmrtnosti*. In: *Česká literatura na konci tisíciletí I., Příspěvky z 2. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2001. s. 167–174.

TÁBORSKÁ, Jiřina. *Básnická povídka*. In: VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 43.

VLČEK, Jaroslav. *Dějiny české literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1951.

ZÁHOŘ, Zdeněk. *Božena Němcová a Václav Bolemír Nebeský: na památku stoletého výročí narozenin Boženy Němcové*. Praha: Vydavatelské sdružení Odkaz, 1920.

ZÁHOŘ, Zdeněk. *Výbor z korespondence Boženy Němcové*. 2. vyd. Praha: Vydavatelské sdružení Odkaz, 1920. s. 16.

ZDZIECHOWSKI, Marian. *Karel Hynek Mácha a byronism český*. Přeložil J. Voborník. Jičín: Nákladem vlastním, 1895.

Periodika

Časopis českého museum. ISSN: 0862-7282. Dostupné z:

<http://kramerius.nm.cz/search/i.jsp?pid=uuid:8cec49f0-72e0-11de-a38d-000d606f5dc6&q=%C4%8Dasopis%20%C4%8Desk%C3%A9ho%20musea>

Česká včela. 4. 10. 1844, 11 (80). s. 317. ISSN 1801-3449. Dostupné z:

<http://kramerius.cbvk.cz:8080/search/i.jsp?pid=uuid:bdece056-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

DOBIÁŠ, Dobiáš. Intertextualita Nebeského Protichůdců a její recepce. *Estetika* 38, č. 2–4, 2002. s. 92–95.

Hlas. 4. 12. 1864. 3. ročník. s. 332.

Hlídko literární: zprávy apoštolátu tisku : příloha "Školy B. S. P.". Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1887, 4 (1). s. 16. ISSN 1212-6632. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b6c1cdd0-0440-11e4-9806-005056825209>

Květy. ISSN n0217. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:cee3457a-940b-11e5-919d-90b11c419e63>

Květy. ISSN n0205. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol/uuid/uuid:494e2523-9376-11e5-90c1-90b11c419e63>

Lumír. ISSN 1212-0243. Dostupné z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/periodical/uuid:b20c41ee-435d-11dd-b505-00145e5790ea>

Národ. 25. 09. 1846, 1 (239). s. 2.

Národní listy. 26. 05. 1877, 17 (143). s. 3. ISSN 1214-1240. Dostupné z: http://kramerius.cbvk.cz:8080/search/i.jsp?pid=uuid:ae876087-435d-11dd-b505-00145e5790ea&q=n%C3%A1rodn%C3%AD%20listy%20&fq=document_type:%22periodical%22

SVOBODA, Karel. Tropy a figury. *Naše řeč* [online]. Ročník 31, číslo 1, 1947. s. 4–12. [cit. 2. 3. 2019]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3993>

Pražské noviny. 1860, č. 320.

Internetové zdroje

Při vzniku práce byly využity zdroje výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie (<http://clb.ucl.cas.cz>)

Souborný elektronický katalog CASLIN. [online]. ©1995–[cit. 12. 11. 2018]. Dostupný z: www.caslin.cz

IBRAHIM, Robert a Petr PLECHÁČ. *Databáze českých meter*. [online]. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2013. [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <http://metro.ucl.cas.cz/kveta/#!OBSAHDB>

versologie.cz [online]. ©2012–[cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <http://versologie.cz>

Ostatní zdroje

MALÁT, Jan. *Písně Moje : Pro Tenor s Průvodem Klavíru*. Barvitiova Edice. Sbíрка Cenných Hudebnin Tvorby Původní i Cizí: Číslo 468. Praha: Karel J. Barvitiuus, 1918.

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda. Aforismus 374*. Praha: Aurora, 2001.

Přílohy

Příloha č. 1 – báseň *Na přírodu*

Přírodo, má svatá matko!

V chrámu tvého tichém stínu

spočinout je rajsky sladko –

jako děcku v matky klínu!

Pojmi syna v náruč svou,

on si z divých světa hluků

nese žal a tajnou muku –

zhoj ho jemnou rukou svou

Ty jsi plna božské těchy!

Kdo k tvým ňadrům přijde lkáti,

kdo ti nosí svoje vzdechy,

ten u tebe, všeho máti,

jistě bývá zotaven!

A kdo bolně v srdci stůně,

ve tvém čistém, svatém lůně

divně bývá pozdraven.

Příloha č. 2 – báseň *Širým krajem luna dřímá*

*Širým krajem luna dřímá –
a já tady hledím s hory;
pode mnou se šeptem modlí
jako mniši černé bory.*

*Tam ta kaple osamělá
z borovic se bíle míhá,
jak když labuť pobožnosti
k nebi svoje křídla zdvihá.*

*Ticho – jenom někdy srnka,
někdy šustí plaché ptáče,
ticho – jak by Pán Bůh slouchal,
jestli někde člověk pláče.*

*I v mé duši jest tak ticho,
jak by anděl přes ni lítnul;
slyš – tu v spících ňadrech noci
v dáli temný zvuk procitnul!*

*Sladký hlahol! – jak by v kapli
andělíčky byli pěli
pak se borem rozchází, by
nade lidskou hlavou bděli.*

Příloha č. 3 – báseň *Odsouzenec*

*V kasematech, v tuhé vazbě,
sedí starý Volhynin,
zejtra musí kulkou padnout
volné stepi pyšný syn.
Vína má i kytek, peněz –
on však divně na to hledí,
smutně statné vousy hladě,
ježto se mu na rtu šedí.*

*Navštívit ho přijde jeho
starý strasti spoludruh,
z jizev, z knírů slze stírá,
s pláčem zvolá: „Těš tě Bůh!“
Spatneť mu i slza, však se
v kníru kryje, jako studem,
že na tvář tu jizev plnou,
hrdou přišla pouhým bludem.*

*„Že jsem zabil oficíra,
člověk by tu vztekem puk!
Říct mi, že jak židák jedu –
a tak holobradý kluk!
Psů mi nadat! – Já byl také
oficírem – hrom a peklo!
A to klouče v tvář, v mé jizvy*

čestné bičikem mě seklo.

Bratře, ty mě musíš střelit!

*Svatous kulku sobě lil
z olověných matek božích –
ještě jsi ji neodbyl.*

Měla to být ňáká rána!

*Ted' mne střel ní, ať si kleknu
před svou jámu otevřenou
a svůj otčenášek řeknu.*

Na prsou řád z ran již nesu,

*jejž mi křížem ocel vřál;
zde mě smrt již ponáčala,
nade mnou když orel hrál;
sem mě musíš zase střelit,
nemusíš se terče stydět,
až jej nad tlukoucím srdcem
červenat se budeš vidět.“*

Bratr vyndal z ňader kulku,

*bratra v jizvu celoval;
libáním ta různě vzkvetla;
kulku jemu v ruku dal.*

*Ten ji s úsměvem potěžkal,
přítom sobě v oči hledí,
v náruč padnou, rozpláčí se*

orlové dva staří, sedí.

Za svítání tré ran padlo.

Děti, padl otec váš,

vy to nevíte a ranní

modlíte se otčenáš!

Doma, daleko v své chýši,

ty dvě nejmladší to vědí;

tříkrát na okno tlouct slyší:

„Matko, tatík oknem hledí!“

Příloha č. 4 - báseň *Poutník*

*Starý poutník táhne domů,
již je na místě, kde s matkou
okem slzavým se žehnal,
a krok dále, s dívkou sladkou*

*Rusovlasý byl, když táhnul,
ted' je šedý, tvář je bledá.*

*Naději tu ne – on jistě
jenom místo k smrti hledá.*

*Lidé jdou, on rád by dal jim
pozdravení – neví komu;
neznají se – tiše kráčí,
nemůž však se trefit domu.*

*Kde ta tichá chyže stála,
nádherné se skvějí sady,
a kde světlice dřív byla,
jasný rybník blyská tady.*

*Opřen o pláňku v něj hledí,
bujně rybičky v něm skáčou
jako děti – hůl upustí
a ty staré oči pláčou.*

*Stojí dlouho; co zde hledá,
táží se. Jde beze lkání,
nenašel je, dál jde hledat
tiché místo k umírání.*

Příloha č. 5 – báseň *Sen*

*Zdálo se mi dnešní noci,
že jsem ležel pochován;
neumřel jsem, byl jsem zrádně
zaživa do rakve dán.*

*Samas víko přibijela;
já jsem na ně zatlouc chtěl,
ruka však mi zkameněla,
jazyk mi byl zolovněl.*

*Ze srdce mi v hrobě vyrost
z rozmariny pletenec;
já to věděl, že ji budeš
trhat k svatbě na věnec.*

*Z hrobu vyrostla – tys přišla,
utrhla si ratolest.*

*Netrhej ji; cožpak nevíš,
že s mým srdcem srostlá jest?*

*Nedbáš na to, a z ran teče
proudem krev má plamenná;
nemoh jsem se vykrváctet –
nevím, co to znamená.*